

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMIJETNOSTI

MARKO SAMARDŽIJA

1947. – 2019.

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA SVEZAK 238

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA SVEZAK 238
ISBN 978-953-347-381-9 ISSN 1330-0865 (Tisak)
10.21857/y26kec4rd9 ISSN 2670-9988 (Online)
10.21857/y26kec35g9

Uredio
Akademik STJEPAN DAMJANOVIĆ

RAZRED ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI

MARKO SAMARDŽIJA
1947. – 2019.

Handwritten signature

SADRŽAJ

KOMEMORATIVNI ESEJI

prof. emer. dr. sc. Ivo Pranjković
IN MEMORIAM: Marko Samardžija (1947-2019)..... 9

prof. dr. sc. Krešimir Mićanović
U SPOMEN PROFESORU MARKU SAMARDŽIJI (1947–2019)
Odlazak velikog proučavatelja hrvatske kulturnopolitičke i
jezične povijesti 21

izv. prof. dr. sc. Ivan Marković
RIJEČ U SPOMEN NA AKADEMIKA MARKA SAMARDŽIJU 26

PRILOZI

Akademik Stjepan Damjanović
BIBLIOGRAFIJA ZNANSTVENIH I STRUČNIH RADOVA
AKADEMIKA MARKA SAMARDŽIJE 31

RAZRED ZA FILOLOŠKE ZNANOSTI

priređuje u povodu prve obljetnice smrti

AKADEMIKA MARKA SAMARDŽIJE

1947. - 2019.

KOMEMORATIVNI SASTANAK

u ponedjeljak, 27. siječnja 2020. u 12.00 sati
u palači Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, Zagreb

Sastanak će otvoriti
akademik Darko Novaković, tajnik Razreda

O životu i djelu preminulog akademika govorit će
prof. emer. dr. sc. IVO PRANJKOVIĆ
prof. dr. sc. KREŠIMIR MIĆANOVIĆ
izv. prof. dr. sc. IVAN MARKOVIĆ

prof. emer. dr. sc. IVO PRANJKOVIĆ

IN MEMORIAM MARKO SAMARDŽIJA (1947-2019)

Ovaj *in memoriam* akademiku Marku Samardžiji sastoji se od triju dijelova. U prvom se ukratko skicira Samardžijin portret, a u drugom i trećem prikazuju se njegove postumno objavljene knjige: *Hrvatska leksikografija* te *Kroatistički portreti i za(o)kreti*. Na ovakvu sam se koncepciju odlučio i zbog toga što spomenute knjige vrlo dobro reprezentiraju glavna područja Samardžijinih znanstvenih interesa, a to su leksikologija i leksikografija te novija povijest hrvatskoga jezika i jezikoslovlja, ali i zato što objavljivanje tih knjiga svjedoči o tome da je Samardžija, unatoč teškoj bolesti, do zadnjega trenutka bio izuzetno aktivan i produktivan.

I.

Dana 19. veljače 2019. godine umro je u Zaprešiću akademik Marko Samardžija. Rodio se 2. rujna 1947. u Vođincima kod Vinkovaca. Osnovnu školu završio je u rodnom selu, a srednju ekonomsku školu u Vinkovcima. Studij kroatistike i filozofije završio je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Magistrirao je 1977. temom iz stilistike, a doktorirao 1986. iz područja sintakse temom *Valentnost glagola u suvremenom hrvatskom književnom jeziku*. Od 1973. bio je zaposlen na Katedri za hrvatski književni jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1997. redoviti je profesor na toj katedri, kojoj je bio i predstojnikom od 1992. do 2006. Kraće vrijeme bio je i ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2000–2001). Od 1995. bio je član Međunarodne komisije za slavenske književne / standardne jezike. Kao gostujući profesor ili lektor predavao je

na sveučilištima u Kölnu, Szombathelyu, Pečuhu, Budimpešti, Katowicama, Poznanju, Warszawu, Ljubljani, Skopju i Mostaru. Umirovljen je 2017, a za redovitoga člana HAZU biran je 2018. godine.

Objavio je 16 samostalnih knjiga, a dvije su mu naprijed spomenute objavljene potumno (2019). Priredio je 13 pretisaka i/ili izbora iz djela hrvatskih filologa te više od 80 znanstvenih i stručnih radova, najviše iz područja novije povijesti hrvatskoga književnog jezika, iz leksikologije i leksikografije, stilistike te iz područja sintakse. Prvi je u nas, u više izdanja, objavio i gimnazijski udžbenik iz leksikologije hrvatskoga jezika.

Glavno je područje Samardžijina rada bila novija povijest hrvatskoga standardnog jezika. O počecima standardizacije objavio je knjigu *Iz triju stoljeća povijesti hrvatskoga standardnog jezika* (1997; prošireno izdanje 2004), a o hrvatskom jezičnom standardu između 1918. i 1945. godine knjige *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (1993), *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (2008), *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1914-1941)* (2012). U prvoj od tih knjiga Samardžija uvjerljivo brani stav da su počeci hrvatskoga standardnog jezika vezani za sredinu 18. stoljeća, a u ostalima najtemeljitiše dosada opisuje stanje oko hrvatskoga standardnog jezika u NDH i u staroj Jugoslaviji. Sličnom se problematikom Samardžija bavi i u knjigama *Hrvatski kao povijesni jezik* (2006) i *Hrvatski jezik u stoljeću velikih promjena* (2014), s tim da u prvoj obrađuje i neke aspekte hrvatskih nestandardnih idioma, a u drugoj se koncentrira na jezičnu politiku u 19. stoljeću, od burnih događaja oko Stullijeva rječnika do pobjede hrvatskih vukovaca.

Vrlo su zapaženi bili i Samardžijini radovi u kojima portretira pojedine hrvatske filologe i/ili jezikoslovce, i one općepoznate (npr. I. Broz, S. Ivšić, J. Benešić, Lj. Jonke, A. B. Klaić), i one manje poznate ili zaboravljene, posebice one koji su se protivili vukovskome konceptu standardnoga jezika (npr. J. Dujmušić, K. Krstić, M. Stojković, J. Gopić).

Od svog magisterija (*Jezik i stil pripovjedne proze Ive Kozarčanina*) pa do kraja karijere Samardžija se povremeno bavio i jezikom odnosno stilom pojedinih hrvatskih književnika (npr. F. Lastrić, M. A. Relković, A. Kanižlić, I. Kozarac, I. Perkovic, A. Šoljan itd.).

Godine 2015. objavio je *Srpsko-hrvatski objasnidbeni rječnik* kao pomoć govornicima hrvatskoga jezika u čitanju zahtjevnijih srpskih tekstova, a 2017. priredio je knjigu *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967–2017. Vijesti, komentari, osude, zaključci* povodom 50. obljetnice *Deklaracije*.

Sve u svemu Samardžija je na nekoliko kroatističkih područja (povijest jezika, leksikologija, sintaksa, stilistika) ostvario vrlo zapažen opus te svojim znanstvenim i stručnim djelovanjem bitno doprinio unapređenju kroatistike, i u zemlji i u inozemstvu.

II.

Knjiga pod naslovom *Hrvatska leksikografija. Od početaka do kraja XX. stoljeća*, što ju je prošle godine objavila Matica hrvatska u svojoj renomiranoj biblioteci *Theoria*, obaseže preko 340 stranica. U njoj se opširno i znanstveno utemeljeno prikazuju i vrednuju najvažnija hrvatska leksikografska djela od rječnika Ambrogia Calepina *Dictionarium latinum*, koji je od 1502. do kraja 16. stoljeća objavljivan u više izdanja s različitim brojem jezika, od 5 do 11, a među tim jezicima bio je i dalmatinski (tj. hrvatski). Slijedi zatim osvrt na djelo *Opera nuova...* odnosno *Novo djelo koje poučava govoriti slavenkim jezikom odrasle, djecu i gospođe* talijanskoga trgovca Pietra Lupisa Valentiana objavljeno u Ankoni 1527. godine. Riječ je o talijansko-hrvatskom rječniku koji sadrži 328 hrvatskih riječi od kojih, pedantno bilježi Samardžija, čak njih deset nije zabilježeno u Akademijinu rječniku.

Od aneksnih rječnika iz 16. stoljeća Samardžija se osvrće na djelo Bartola Đurđevića *O teškom stanju kršćana u Turskom carstvu* (Antwerpen, 1544), na djelo Ivana Pergošića *Decretum tripartitum* iz 1574. godine te na prijevod psalama Davidovih Šime Budinića iz 1582. u kojemu se nalazi i tumač nekih riječi.

Slijedi zatim opširan prikaz rječnika koji se s pravom smatra „prvim početkom hrvatske leksikografija“ (Josip Vončina), a to je *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum* Šibenčanina Frausta Vrančića, tj. peterojezični latinsko-talijansko-njemačko-dalmatinsko-mađarski rječnik, objavljenu Veneciji 1595. godine.

Prikazuje se zatim i rukopisni hrvatsko-talijanski rječnik Bartola Kašića, nastao negdje između 1597. i 1599. godine, te sedmerojezični latinsko-talijansko-dalmatinsko-češko-poljsko-njemačko-mađarski rječnik češkoga benediktinca Petra Loderekera, koji je objavljen u Pragu na početku 17. stoljeća (1605) pod naslovom *Dictionarium septem diversarum linguarum...* i koji je koncipiran po uzoru na Vrančićev.

Od rječnika 17. stoljeća Samardžija najviše pozornosti s pravom posvećuje rječniku talijanskoga isusovca Jakova Mikalje, objavljenom u Loretu 1649. godine pod naslovom *Blago jezika slovinskoga*. Riječ je o prvom modernom hrvatskom rječniku što mu je u osnovi štokavsko narječje, koje autor naziva bosanskim jezikom i smatra najljepšim.

Sedamnaestom stoljeću pripada i vrlo zanimljivo koncipiran kajkavskolatinski rječnik pod naslovom *Dictionar ili rechi szlovenske* turopoljskog isusovca Jurja Habelića s 11500 riječi, objavljen u Grazu 1670. godine.

Od brojnih rječnika iz 18. stoljeća Samardžija se posebno zadržava na trima najvažnijima, a to su *Dizionario italiano, latino, ilirico* talijanskog isusovca Ardelia della Belle, objavljen u Mlecima 1728, *Gazofilacium seu latino-illyricorum onomatum aerarium*, pavlina Ivana Belostenca, objavljen u Zagrebu 1740. te *Lexicon latinum* Franje Sušnika i Andrije Jambrešića, objavljen također u Zagrebu 1742. godine.

Početak vrlo burnoga i filološki plodnoga 19. stoljeća obilježio je najprije rječnik dubrovačkoga franjevca Joakima Stullija. Riječ je o najvećem rječniku starije hrvatske leksikografije koji obuhvaća čak šest svezaka, a to su (s po dva sveska) *Lexicon latino-italiano-illyricum* (Budim, 1801), *Rječosložje* (Dubrovnik, 1806) te *Vocabulario italiano-illirico-latino* (Dubrovnik, 1810). Taj trojezični rječnik važan je, između ostaloga, i po tome što su se u vezi s njim rješavala i brojna zamršena pitanja hrvatske latiničke grafije.

Na samom početku 19. stoljeća pojavio se i ilirsko-talijansko-njemački rječnik Istranina Josipa Voltića koji je pod naslovom *Ričoslovník* objavljen u Beču 1802. godine.

Sredinom 19. stoljeća objavljena su dva vrlo kvalitetna njemačko-hrvatska rječnika, a to su *Deutsch-ilirisches Wörterbuch* / *Němačko-ilirski slo-*

var Ivana Mažuranića i Jakova Užarevića iz 1842. godine te dvosvezačni *Deutsch-ilirisches Wörterbuch / Njemačko-hrvatski rječnik* najvećeg hrvatskog leksikografa 19. stoljeća Bogoslava Šuleka (Zagreb, 1860).

Desetak godina poslije Šulek je objavio i znameniti *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja* (Zagreb, 1874-1875), koji se do danas smatra najvažnijim hrvatskim rječnikom te vrste.

Samardžija se, naravno, osvrće i na vrlo važni *Rječnik slovinsko-talijanski* Dragutina Antuna Parčića (Zadar, 1874), najvažnije djelo hrvatske leksikografije 19. stoljeća objavljeno u Dalmaciji.

I napokon krajem 19. stoljeća počinje u Zagrebu pod uredništvo Đure Daničića izlaziti i najveće djelo hrvatske leksikografije uopće *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU*, 1880-1976.

Od vrlo brojnih i izuzetno raznolikih rječnika 20. stoljeća Samardžija posebnu pozornost posvećuje najprije dvosvezačnom jednojezičnom *Rječniku hrvatskoga jezika* Franje Ivekovića i Ivana Broza (Zagreb, 1901), koji, i po dobrome i po manje dobrome, obilježuje leksikografiju hrvatskih vukovaca.

Od tematski koncipiranih leksikografskih djela Samardžija izdvaja *Narodno blago* Marcela Kušara, koje je u cijelosti prvi put objavljeno u Splitu 1934. godine.

Među ostalim jednojezičnim rječnicima 20. stoljeća Samardžija posebno izdvaja *Rječnik hrvatskog književnog jezika od preporoda do I. G. Kovačića* Julija Benešića, koji izlazi od 1985. do danas (zadnji, 14. svezak objavljen je 2017), zatim *Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika* dviju Matica iz 1967 (tzv. Adok), *Rječnik hrvatskoga jezika* Vladimira Anića (1. izdanje 1991) te *Rječnik hrvatskoga jezika* (gl. ur. Jure Šonje) Leksikografskoga zavoda i Školske knjige (Zagreb, 2000), na čijem je drugom izdanju radio upravo Samardžija, ali to izdanje nije još uvijek objavljeno.

Samardžijinu pozornost napokon privukao je i *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, koji objavljuju suradnici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (prvi svezak objavljen je 1985, a zadnji, 14. svezak 2017).

Osim ovih, najvećim dijelom kapitalnih leksikografskih djela u knjizi su opisani i mnogi drugi dvojezični i višejezični rječnici, posebni rječnici, npr. rječnici posuđenica, pravopisni rječnici, etimološki rječnici, rječnici

kratica, rječnici lingvističkih naziva (posebno se izdvaja dvosvezačni *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva* Rikarda Simeona), zatim rječnici sinonima, eponimski rječnici (u kojima se opisuju termini nastali od imena i/ili prezimena), čestotni rječnici, odostražni rječnik (Josipa Matešića), rimariji, slikovni rječnici (njih reprezentira rječnik pod naslovom *Šta je šta* Nikole Andrića i Ise Velikanovića, objavljen u Zagrebu 1938. godine), rječnici novih riječi, rječnici žargona, rječnici leksika pojedinih književnih djela, dijalekatni rječnici, rječnici rodbinskoga nazivlja, frazeološki rječnici, paremiološki rječnici (tj. rječnici poslovice), antroponimijski rječnici (tj. rječnici imena, prezimena, nadimaka), brojni terminološki rječnici iz mnogih znanstvenih i/ili umjetničkih područja itd.

Knjizi je pridodano i poglavlje *Hrvatska enciklopedistika u XX. stoljeću* kojem je autorica Ljubica Josić. To poglavlje obuhvaća enciklopedije (opće i nacionalne, strukovne, personalne, regionalne itd.), zatim raznovrsne leksikone, kao što su npr. *Leksikon Minerva*, opći leksikoni, strukovni leksikoni (pomorski, muzički, pravni, medicinski, fizikalni, privredni, likovni, filozofski, biografski, književni, jezični) itd.

Ova knjiga Marka Samardžije opsežna je i dragocjena, dosad bez konkurencije najpotpunija znanstvena monografija o hrvatskoj leksikografiji s mnoštvom podataka i vrlo važnih zapažanja o pojedinim djelima s područja hrvatske leksikografije od samih početaka do kraja 20. stoljeća. Knjiga, između ostaloga, pokazuje da je hrvatska leksikografija vrlo brzo nakon otkrića tiskarstva hvatala korak s europskom, što posebno vrijedi za 19. stoljeće. Bogata i raznovrsna leksikografska ostvarenja u hrvatskoj kulturnoj i znanstvenoj povijesti bez ikakve sumnje pripadaju najvažnijim djelima kojima se hrvatski narod s pravom ponosi. Uбудuće ćemo se svakako ponositi te obilato služiti i ovom nezaobilaznom knjigom našega pokojnog kolege, suradnika i prijatelja akademika Marka Samardžije.

III.

Kratko vrijeme poslije Samardžijine smrti pojavila se i njegova knjiga pod naslovom *Kroatistički portreti i za(o)kretni* (Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2019). Ta knjiga, koja obaseže 216 stranica, sadrži 18 naj-

većim dijelom prethodno objavljenih Samardžijinih priloga, uglavnom u pojedinim zbornicima sa znanstvenih skupova, u obliku pogovora knjigama koje je priređivao ili u časopisima. Ti su prilogi objavljivani između 2000. i 2017. godine. Prethodi im *Predgovor*, a pridodani su im na kraju *Bibliografske bilješke*, *Literatura*, *Kazalo imena* i *Bilješka o autoru*.

Najveći dio knjige posvećen je pojedinim hrvatskim filolozima, leksikografima i/ili jezikoslovcima, i to ne samo onima koji su općepoznati i općepriznati, kao što su Šime Starčević, Ivan Broz, Stjepan Ivšić, Adolf Bratoljub Klaić ili Stjepko Težak, nego i onima koji su (bar kao filolozi) puno manje poznati kao što su Ante Starčević, Baltazar Bogišić, Jozo Dujmušić, Marijan Stojković, Josip Gopić, Stjepan Pavičić, Stanko Petrov, Antun Šimčik i Krunoslav Krstić. Tim napisima portretističke naravi pridodane su na kraju dvije rasprave posvećene (suvremenom) hrvatskome standardnom jeziku. Prvoj od njih naslov je *Hrvatski jezik u europskim integracijama*, a drugoj *Kroatistika na stranim sveučilištima i visokim učilištima*.

U prilogu pod naslovom *Šime Starčević kao suradnik „Zore dalmatinske“* riječ je o jezikoslovnim nazorima popa Šime Starčevića, jednoga od najvažnijih hrvatskih gramatičara i jednoga od najaktivnijih suradnika Ante Kuzmanića, predvodnika zadarskoga jezično-kulturnog kruga, u kojemu se kao književnojezični koncept zagovarala ikavica i tzv. dalmatinski slovopis. Pomno pobrajujući sve priloge Šime Starčevića u *Zori dalmatinskoj* (i vjerskopoučne, i književne, i one koji se odnose na društvenu i nacionalnu problematiku) Samardžija se posebno koncentrira na četiri Starčevićeva jezikoslovna priloga objavljena u četvrtom godištu toga časopisa, i to 1. *Pravila ilirskog slovikanja*, 2. *Poglavita razlika med vrimenoričim*, 3. *Što je abecedar. Ali kuj, al ne merči. Povodom izlaska Abecedar za djetcu od Imbre Antolića*, 4. *Knjixevnost*. Posebno se zadržava na posljednjem, najopširnijem, u kojem se Starčević žestoko suprotstavlja rogatom pravopisu zagrebačkome. Protivi se Starčević uvođenju dijakritičkih znakova, jer tvrdi da su to što pemska što poljska slova, nagrđena šiljcima i rašljama. Posebno se protivi rogatom *e* (*ě*) jer ono proturječi stvarnom stanju u kojem takvo što ne postoji, nego postoje samo refleksi jata *i*, *e*, *ie* ili *ije*.

U prilogu pod naslovom *Starčevićev jezični paradoks* u prvom je planu ekavica Ante Starčevića kao svojevrsni „kamen pravi smutnje velike“, što je posebno dolazilo do izražaja u izdavanju pojedinih Starčevićevih djela.

U prilogu *O izboru Baltazara Bogišića općeleksičkih i terminoloških rješenja u „Opštem imovinskom zakoniku za Knjaževinu Crnu Goru“*, koji je objavljen 1888. na Cetinju, Samardžija, između ostaloga, piše i o tome kako se Baltazar Bogišić u svom radu na spomenutom imovinskom zakoniku za Crnu Goru dosta „odmakao od postojećih leksičkih i terminoloških tradicija, i hrvatske i srpske“. Piše također i o okolnostima u kojima je ugledni povjesničar i profesor slavenskih prava Cavtaćanin Baltazar Bogišić prihvatio poziv knjaza Nikole II. da izradi spomenuti imovinski zakonik.

Opširan prilog, u 12 točaka, pod naslovom *Ivan Broz i „Hrvatski pravopis“*, koji je prethodno objavljen i kao pogovor pretisku 1. izdanja Brozova *Hrvatskoga pravopisa* 2014. godine, posvećen je ponajprije političkim, društvenim, kulturnim i jezikoslovnim prilikama u kojima je bio pripreman i 1892. godine u Zagrebu bio objavljen Brozov pravopis.

Prilog pod naslovom *Jozo Dujmušić (1874. – 1942.)* posvećen je danas malo poznatome Travničaninu Jozi Dujmušiću. Djelovao je u prvoj polovici 20. stoljeća te bio jedan od rijetkih hrvatskih filologa koji nisu bili sljedbenici Tome Matetića, tj. nisu bili vukovci. Štoviše Dujmušić je bio dosljedan zagovornik hrvatske jezične posebnosti i jedan od najradikalnijih purista u hrvatskoj jezičnoj povijesti. On je tih godina potpisao velik broj novinskih tekstova, uglavnom savjetničke naravi, u kojima je žestoko polemizirao s hrvatskim vukovcima, a objavio je i zapažene gramatičke priručnike *Nauka o prostoj rečenici* (Sarajevo, 1908), koja je bila komplementarna s *Gramatikom bosanskoga jezika* Frane Vuletića iz 1890. godine, te *Repetitorij hrvatske slovnice* (Zagreb, 1933).

Prilog pod naslovom *Filolog Marijan Stojković* posvećen je također danas malo poznatome hrvatskom filologu i jezikoslovcu Marijanu Stojkoviću, koji je djelovao kao srednjoškolski profesor u Zadru, Ljubljani i Zagrebu, u vrijeme NDH bio član Državnoga ureda za jezik, a poslije rata bio jedan od najagilnijih suradnika na *Rječniku JAZU*. Studij slavistike i klasične filologije završio je u Grazu te kod Matije Murka obranio zapaženu

disertaciju o životu i djelovanju Bartola Kašića. Poznat je, između ostaloga, i kao autor članka *Oko hrvatskoga jezika* (1940), usmjerenoga protiv onih koji su osporavali naziv hrvatski jezik, te kao jedan od aktivnijih suradnika časopisa *Hrvatski jezik* što ga je uređivao Stjepan Ivšić.

U prilogu *O čem su polemizirali Josip Gopić i Stjepan Ivšić?* riječ je o polemičkim napisima između dvojice spomenutih jezikoslovaca koji su se najviše ticali tzv. novog akuta, ali usput i nekih drugih pitanja, kao što su npr. načini označivanja akuta, narav i status tzv. razvučenog naglaska u govoru Cerne, vrijednost i relevantnost podataka iz mjesnoga govora za skupinu govora ili za dijalekt itd. Gopić je, između ostaloga, tvrdio da su se, i s obzirom na akut, čakavština i štokavština zajedno razvijale, a ne odjelito kako je tvrdio Đuro Daničić, koji je iz te odjelitosti zaključivao da je čakavština svojstvena hrvatskom, a štokavština srpskom jeziku.

I sljedeći prilog tiče se Stjepana Ivšića. Pod naslovom *Što je Stjepan Ivšić zabilježio u Vodincima godine 1906.?* Samardžija, koji je rođen u Vodincima, piše o nekim osobitostima u govoru toga istočnoslavonskoga sela, koji (govor) pripada ekavskoj skupini govora što se prostiru južno i zapadno od Vinkovaca.

U prilogu *O ranom prinosu Stjepana Pavičića rekonstrukciji hrvatskoga predmigracijskog jezičnog mozaika u istočnoj Slavoniji* Samardžija se koncentrira na ranu studiju Stjepana Pavičića *O govoru u Slavoniji do turskih ratova i velikih seoba u 16. i 17. stoljeću*, objavljenu 1920. godine u Radu JAZU. Taj rad kasnije je prerastao u najvažniju knjigu što ju je objavio Stjepan Pavičić pod naslovom *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji* (Zagreb, 1953). Ta je knjiga ujedno i najvažniji prilog proučavanju predmigracijskoga jezičnog stanja u Slavoniji uopće.

U prilogu *O jednom zaboravljenom prijedlogu „kod reforme hrvatskoga pravopisa“* Samardžija podsjeća na zanimljiv prijedlog reforme hrvatskoga pravopisa što ga je 1939. iznio dr. fra Stanko Petrov. On je naime na osnovi svoje dugogodišnje profesorske prakse ustvrdio da u cijeloj Hrvatskoj ima jedva pedeset ljudi koji bi bili posve sigurni u to kako pisati pojedine reflekske jata, *s ije* ili *s je*, pa je predložio da se refleksi jata, bili kratki ili dugi, uvijek pišu *s je*. Nešto je slično, podsjeća Samardžija, u naše vrijeme

predlagao i fonetičar Ivo Škarić u prilogima koji su kasnije skupljeni u njegovu knjigu *Hrvatski govorili* (Zagreb, 2006).

Prilog *Antun (Ante) Šimčik (1893.–1970.)* inačica je pogovora što ga je Samardžija objavio u knjizi Antuna Šimčika objavljenoj pod naslovom *Jezične bilješke* (Zagreb, 2015). Šimčik je inače rođen u Češkoj, ali su mu se roditelji preselili u Bjelovar. Samardžija u ovom prilogu analizira njegove napise, uglavnom jezičnosavjetničke naravi, koji su bili objavljivani u katoličkom dnevniku *Hrvatska straža* pod naslovom *Jezične bilješke*.

Prilog *Kroatistički prinosi Krunoslava Krstića* posvećen je člancima enciklopedista, filozofa i jezikoslovca Krune Krstića koji se odnose na hrvatski jezik, i to člancima *Hrvatski književni jezik*, *Pitanje srbizama*, *Čistoća i preporod jezika*, *Smisaoni prostor riječi*, *Hrvatske zamjene za riječ „kultura“*, *Zamjenjivanje tuđica*. Najviše je pozornosti međutim s pravom posvećeno Krstićevoj raspravi *Povijesni put hrvatskoga književnog jezika*, u kojoj on iznosi mišljenje kako je štokavska književnost 18. stoljeća, posebice djela fra Filipa Grabovca i fra Andrije Kačića Miošića, kao svojevrsni „zakonik nepatvorene pučke riječi“ bio stopljen s jezičnim zakonikom Dubrovnika te je tako bio stvoren *normativni tlak* (Krstićev termin na koji Samardžija skreće posebnu pozornost, a to čine i drugi proučavatelji povijesti hrvatskoga književnog jezika) „po kojem će početkom XIX. stoljeća književni jezik dobiti svoje konačno obličje“.

Sljedeća tri priloga posvećena su Adolfu Bratoljubu Klaiću. U prvoj od njih, pod naslovom *Jezikoslovac i leksikograf Adolf Bratoljub Klaić (1909. – 1983.)* ocrtan je cjelovit Klaićev portret, a u drugome (*Adolf Bratoljub Klaić i istočnoslavenski govori*) riječ je o Klaićevim radovima s područja dijalektologije, posebno o njegovoj disertaciji *Bizovačko narječje – dijalektološka studija*, koja je obranjena 1941. godine. I napokon u trećem prilogu (*Pokušaj periodizacije djelatnosti Adolfa Bratoljuba Klaića*) Samardžija Klaićevu djelatnost dijeli u šest razdoblja te posebno upozorava na one aspekte te djelatnosti po kojima je Klaić najpoznatiji, a to je rad na brojnim izdanjima *Rječnika stranih riječi*, te na one aspekte po kojima je najmanje poznat, a to su književni radovi, koje je objavljivao od gimnazijskih dana do zrelih godina.

Prilog pod naslovom *Jezični savjetodavac Stjepko Težak* posvećen je najplodnijem hrvatskom savjetodavcu u novije vrijeme Stjepku Težaku, njegovoj jezičnoj rubrici pod naslovom *Riječ* koju je godinama vodio u *Školskim novinama*, te njegovim četirima knjigama, sastavljenima uglavnom od jezičnih savjeta iz spomenute rubrike, pod naslovima *Hrvatski naš svagda(š)nji* (1991), *Hrvatski naš osebujni* (1995), *Hrvatski naš nezaboravljeni* (1999) i *Hrvatski naš (ne)podobni* (2004).

Opširan prilog *Hrvatski jezik u europskim integracijama* proširena je i knjizi prilagođena verzija Samardžijina predavanja održanoga u Beču u ožujku 2012. godine u organizaciji Veleposlanstva Republike Hrvatske i Hrvatskog svjetskog kongresa. Taj se prilog u ovoj knjizi objavljuje prvi put.

U posljednjem prilogu pod naslovom *Kroatistika na stranim sveučilištima i visokim učilištima* riječ je o proučavanju hrvatskoga jezika i književnosti u prošlosti i u sadašnjosti na stranim sveučilištima, s posebnim obzirom na suvremeno stanje koje karakterizira četrdesetak lektorata hrvatskoga jezika i književnosti, uključujući i nekoliko samostalnih studija kroatistike u Poljskoj (Poznań, Sosnowiec), Češkoj (Prag) i Makedoniji (Skoplje).

U ovoj ukratko prikazanoj važnoj i vrijednoj postumnoj knjizi Marka Samardžije susrećemo dosta elemenata koji su i inače svojstveni njegovu bavljenju kroatističkim temama, ali i elemenata koji su u njegovu dosadašnjem bavljenju manje dolazili do izražaja. Među prvim je izrazita Samardžijina sklonost jezičnoj povijesti, veliki mar u otkrivanju i/ili provjeravanju relevantnih podataka i u ocrtavanju složenih mozaika koji čine zbivanja, osobe ili publikacije vezane za pojedina razdoblja u novijoj povijesti hrvatskoga jezika. Među drugima treba izdvojiti bavljenje dijalektološkom problematikom (vezanom u prvom redu za znanstvene skupove koji se redovito održavaju u Vinkovcima pod nazivom *Šokačka rič*, a u kojima je i Samardžija redovito sudjelovao). Ta problematika naime nije inače bila dijelom temeljnih Samardžijinih preokupacija (temeljne su njegove preokupacije novija povijest hrvatskoga standardnog jezika i leksikologija), ali Samardžija i za nju u ovoj knjizi pokazuje i puno interesa i puno afiniteta, pogotovo kad je riječ o problematici vezanoj za njegovu rodnu (istočnu)

Slavoniju. Drugoj bi skupini pripadali i prilozi u kojima se Samardžija s puno istraživačkoga i otkrivačkoga nerva bavi djelatnošću onih hrvatskih filologa koji su danas malo poznati ili su posve pali u zaborav, posebno onih što su se tijekom 20. stoljeća suprotstavljali (pre)dominantnom standardnojezičnom konceptu hrvatskih vukovaca.

Zbog svega rečenoga uvjeren sam da će i ova postumna knjiga moga dugogodišnjeg katedarskog kolege i prijatelja Marka Samardžije naići na dobar prijem i u stručnoj i u široj javnosti na kakav su uostalom nailazile i dosad objavljivane brojne njegove knjige.

prof. dr. sc. KREŠIMIR MIĆANOVIĆ

U SPOMEN PROFESORU MARKU SAMARDŽIJI (1947–2019)

Odlazak velikog proučavatelja hrvatske kulturnopolitičke i jezične povijesti

Znanstvena djelatnost akademika Marka Samardžije može se raščlaniti u nekoliko tematskih segmenata, pritom treba izdvojiti sljedeća tri: stilistika i sintaksa hrvatskog jezika, leksikologija i leksikografija, povijest hrvatskoga jezičnog standarda.

Magistarski rad – prvi kvalifikacijski rad kojim se mladi sveučilišni nastavnik i znanstvenik potvrđuje u akademskoj zajednici – profesor Samardžija obranio je 1977. U radu naslovljenu *Jezik i stil pripovjedne proze Ive Kozarčanina* magistrand je temeljito raščlanio Kozarčaninov jezik i stil držeći se pritom načela da lingvistička stilistika kao deskriptivna disciplina pred lingvista postavlja zahtjev da se piscu ne predbacuje uporaba „nekih tehnicizama, barbarizama i neologizama, nego da je zadatak lingvista da samo konstatira nazočnost takva izraza u tekstu“. Područjem stilistike, preciznije rečeno, lingvostilistike, i to jezičnom i stilskom raščlambom leksičkog izbora kod pojedinih hrvatskih pisaca, Marko Samardžija bavio se tijekom cijele svoje znanstveničke karijere (dio radova objavljen je u knjizi *Piščev izbor. Prinosi (leksiko)stilistici i tekstologiji hrvatskoga jezika*, 2003). Posebnosti su njegova pisanja o jeziku i stilu hrvatskih književnika „izrazito respektabilna teorijska i metodološka utemeljenost, razvijen osjećaj za uočavanje i opisivanje pojedinih jezičnih osebujnosti te obilna oprimjerenja i opširni komentari izdvojenih primjera“ (Ivo Pranjković). Sintaksa je rubno područje znanstvenog interesa profesora Samardžije, no

njegov doktorski rad – obranjen 1986. pod naslovom *Valentnost glagola u suvremenom hrvatskom književnom jeziku* – vrijedan je doprinosu opisu sintaktičke valentnosti koja svoje uporište ima u teoriji valentnosti.

Leksik je jedna od istraživačkih tema koja je neprestano bila na profesoru radnom stolu. I kada je pisao magistarski rad o Kozarčaninu, i kada je u svojoj nastavničkoj djelatnosti – i u redovitoj i u doktorskoj nastavi – držao kolegije iz leksikologije i leksikografije, i kada se bavio poviješću hrvatskoga standardnog jezika. Dio svojih leksikoloških radova – objavljivanih u domaćoj i inozemnoj periodici, u domaćim i stranim zbornicima sa znanstvenih skupova – profesor Samardžija pretisnuo je u knjigama *Nekoć i nedavno. Odaabrane teme iz leksikologije i novije povijesti hrvatskoga standardnoga jezika* (2002), *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika* (¹1997, ²2004) te *Hrvatski kao povijesni jezik* (2006). Tomu treba pridodati i gimnazijski udžbenik *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika* (¹1995, više izdanja), odnosno *Udžbenik za 4. razred gimnazije* (¹1998, više izdanja). Profesor Samardžija uspio je dovršiti knjigu o hrvatskoj leksikografiji, no, nažalost, nije doživio njezino objavljivanje (*Hrvatska leksikografija. Od početaka do kraja XX. stoljeća*, 2019). Uz metaleksikografske radove profesor se poduzeo i leksikografskog posla: autor je *Srpsko-hrvatskog objasnidbenog rječnika* (2015) u kojemu nije imao namjeru „povlačiti razdjelnicu ili popisati sve razlike između hrvatskoga i srpskoga“. Samardžija je kao glavni urednik desetak godina radio na *Rječniku hrvatskoga jezika* Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“, no protiv njegove volje došlo je do obustave rada te će taj rječnik „očito ostati dio biblioteke hrvatskih nedovršenih rječnika“ (Ivan Marković).

Povijest hrvatskoga jezičnog standarda područje je od središnjega znanstvenog interesa profesora Marka Samardžije. Koncem 1980-ih započinje istraživanje jezične politike u razdoblju Drugoga svjetskog rata te se može reći da je zahvaljujući njegovim knjigama u jezikoslovnoj kroatistici deklasificirana građa iz četverogodišnjeg razdoblja Nezavisne Države Hrvatske. Samardžija je napravio temeljitu inventuru toga do tada bunkeriranog odsječka povijesti hrvatskoga jezičnog standarda o kojemu zapravo prije njega u hrvatskoj filologiji nije napisan ni jedan relevantniji

članak. Rezultat te jezičnopolitičke inventure jesu dvije knjige objavljene početkom 1990-ih. U studiji *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (1993) autor raščlanjuje različite aspekte „hrvatskog jezika za ustaške vlasti“ (zakonske odredbe, gramatika, Rječnik hrvatskoga jezika, pravopis, pismo, opismenjavanje, leksikografija, standardni jezik *vs.* dijalekt(i), leksik i purizam). U drugom dijelu te studije pretisnuti su odabrani autor-ski članci objavljeni od 1941. do 1944. (među ostalima i tekstovi Krune Krstića, Petra Guberine, Adolfa Bratoljuba Klaića, Blaža Jurišića, Franje Cipre, Marijana Stojkovića). Riječ je člancima u kojima se raspravlja o odnosu hrvatskoga i srpskoga književnog jezika, o barbarizmima i tudicama, o odnosu književnog jezika i narodnog govora i – naravno – o pravopisu, i o ortografskim koncepcijama i o pravopisnoj praksi. U knjizi *Jezični purizam u NDH. Savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik* (1993) pretisnuti su članci objavljeni u razdoblju od lipnja 1941. do svibnja 1945. U uvodnoj raspravi, svojevrsnom nacrtu povijesti hrvatskoga jezičnog purizma, Samardžija izdvaja tri značajke prikupljenog korpusa jezičnih savjeta: maksimalno uvažavanje purističke tradicije, umjerenost, oprez prema novotvorenicama. Jezičnopolitičkoj problematici u razdoblju Drugoga svjetskog rata Samardžija se intenzivnije vratio u drugoj polovici 2000-ih, kada je građu iz dviju knjiga objedinio, pridodao posve novu raspravu, ponešto proširio i drugačije strukturirao napisano, pridodao zakonske odredbe, provedbene naredbe, ministarske naredbe i okružnice o hrvatskom jeziku i pravopisu, u međuvremenu prikupljene autorske članke iz ratnoga razdoblja te objavio pod naslovom *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (2008).

Profesor Samardžija ide u red onih naših filologa koji su odlično poznavali devetnaesto stoljeće – bez kojega ne možemo razumjeti ni oblikovanje hrvatske nacije ni oblikovanje jezičnog standarda – te jedan je od istaknutijih istraživača koji su u proteklih tridesetak godina u našoj struci produbili interes za povijest jezičnog standarda. U hrvatskoj filologiji studioznije se o 19. stoljeću u cjelini hrvatske jezične povijesti počinje pisati u drugoj polovici 20. stoljeća. Ljudevit Jonke prvi je od naših filologa zakoračio u istraživačko polje povijesti književnog jezika. Pritom se

usredotočio na polemike o temeljnim standardnojezičnim pitanjima te na djelatnost dvojice predstavnika Zagrebačke filološke škole – Adolfa Vebera Tkalčevića i Bogoslava Šuleka. Od 1960-ih intenzivno se poviješću hrvatskoga književnog jezika bavi i Zlatko Vince, koji je svoja istraživanja objedinio u knjizi *Putovima hrvatskoga književnog jezika. Lingvističko-kulturnopovijesni prikaz filoloških škola i njihovih izvora* (¹1978) što obuhvaća vremenski raspon od Bašćanske ploče do 1890-ih. Težište Vinceova istraživačkog interesa nije cijelo 19. stoljeće, nego razdoblje od „osvita hrvatskoga narodnog preporoda“ (od 1830-ih) do „sutona“ Zagrebačke filološke škole (krajem 1870-ih, početkom 1880-ih). U Vinceovoj knjizi posebno su analizirane temeljne postavke i književnojezične koncepcije filoloških škola, odnosno jezikoslovne i (kulturno)političke rasprave/polemike među tadašnjim jezikoslovcima i kulturnim radnicima. Izvorni je Vinceov doprinos proučavanju povijesti hrvatskoga književnog jezika prije svega prikaz Riječke filološke škole te Zadarskog jezično-kulturnog kruga, koji zahvaljujući njemu u jezikoslovnoj kroatistici zadobiva status četvrte filološke škole u 19. stoljeću.

Profesor Samardžija objavio je niz rasprava o povijesti hrvatskoga jezičnog standarda koje najvećim dijelom tematski pokrivaju 19. stoljeće. U knjizi *Hrvatski jezik u stoljeću velikih promjena. Od Joakima Stullija do pobjede vukovaca* (2014) donosi pouzdanu kronotaksu, događaje, autore i djela, počevši od 1790. – kada se na Hrvatsko-ugarskom saboru u Budimu otvara jezično pitanje – do zaključno s 1900. godinom kada Rešetar objavljuje južnoslavenske dijalektološke studije, Jagić povijest crkvenoslavenskoga, a u Zagrebu se osniva Društvo hrvatskih književnika. Drugi dio te knjige čini pet radova uglavnom o drugoj polovici 19. stoljeća u kojima autor donosi izvorne spoznaje o hrvatskom jeziku i jezičnoj politici te o hrvatskom pravopisu i slovopisu. Znatan dio svojih jezičnopovijesnih rasprava profesor Samardžija pretisnuo je u knjizi *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika* (1997, 2., prošireno izd. 2004). Sâm naslov knjige sugerira trostoljetni standardnojezični tematski okvir, a za njegov se početak određuje sredina 18. stoljeća. U hrvatskoj filologiji Dalibor Brozović u nizu je svojih radova od 1960-ih do konca 1970-ih elaborirao i produblji-

vao svoju tezu o sredini 18. stoljeća kao početku standardnoga razdoblja. Validnost te teze prihvaća i profesor Samardžija, koji je skrenuo pozornost na to da je Kruno Krstić („Povijesni put hrvatskoga književnog jezika“, 1942) čini se prvi anticipirao gledište o 18. stoljeću kao početku standardnog razdoblja.

S početkom 21. stoljeća profesor Samardžija započinje u okviru svojega znanstvenoistraživačkog projekta „Hrvatski jezik u 20. stoljeću“ intenzivno raditi na proučavanju hrvatskog jezika i pravopisa u međuratnom razdoblju, a rezultati toga istraživanja sintetizirani su u knjizi *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)* (2012). Golema prikupljena i obrađena građa podijeljena je u trinaest poglavlja, a svako je od njih koncipirano trodijelno: na prvom se mjestu raščlanjuju i obrađuju pojedina pitanja iz povijesti standardnoga jezika i njegova pravopisa; u drugom se dijelu donosi izbor članaka objavljenih u tome razdoblju koji su sadržajno i problemski povezani s temom poglavlja; u trećem dijelu Samardžija prikazuje događaje važne za razumijevanje međuratnog razdoblja, odnosno za povijest jezikoslovne kroatistike. Knjige *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* i *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)*, može se reći bez ikakva pretjerivanja, ubrajaju se u temeljna djela hrvatske filologije bez kojih ne možemo dobro sagledati cjelinu 20. stoljeća.

Profesor Samardžija ide u red onih naših jezikoslovaca koji su odlično poznavali povijest vlastite struke te koji su iznimno bili zainteresirani za život i sudbinu radnika na filološkom polju. Ovdje tek spominjem njegovu uzornu monografiju *Ljudevit Jonke* (1990) objavljenu u ediciji „Kritički portreti hrvatskih slavista“ te knjige *Filološki portreti* (1993) i *Kroatistički portreti i za(o)kretni* (2019), što je izišla iz tiska mjesec dana nakon profesorove smrti.

Akademik Marko Samardžija – akribičan znanstvenik neizmjerne radne energije, jezikoslovac strastveno posvećen proučavanju hrvatske kulturnopolitičke i jezične povijesti – stvorio je golem istraživački opus koji je nama prijeko potrebna literatura u proučavanju hrvatskoga jezika te dragocjena građa za razumijevanje naše filološke i jezikoslovne prošlosti.

RIJEČ U SPOMEN NA AKADEMIKA MARKA SAMARDŽIJU

Profesor i akademik Marko Samardžija rodio se 2. IX. 1947. u Vođincima kod Vinkovaca. Preminuo je 19. II. 2019. u Zaprešiću. Starinom su Samardžije inače iz Krasna u Lici, kamo je profesor rado odlazio na odmor. Osnovnu školu završio je u rodnome selu, srednju ekonomsku u Vinkovcima. Na Filozofskome fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1971. godine jugoslavenske jezike i književnosti kao A-predmet te filozofiju kao B-predmet.

Oni koji su ga bolje poznavali vjerojatno su od njega čuli da mu je želja bila studirati povijest. Nije ju studirao, ali je u svojem znanstvenom radu poslije itekako iskazivao svoju historiografsku sklonost, bilo u odabiru tema, bilo u pristupu temama, bilo u nastojanju na preciznim podacima. Svima koji su s njim ikad razgovarali moralo je upasti u oči njegovo nevjerojatno pamćenje i vladanje podacima. Nekad su se oni ticali struke, dakle hrvatskoga jezika i filologije, nekad fusnotâ koje ostali brzo zaborave, nekad cijena u Njemačkoj 1970-ih i 1980-ih, kad je ondje gostovao. Ukratko: Samardžija je imao zastrašujuću memoriju, na koju smo se uvijek mogli osloniti i koje se u druženjima često sjetimo.

Po diplomi se (1971) zapošljava u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu i počinje objavljivati stručne radove, prati jezikoslovnu produkciju, objavljuje prikaze Ivšićeve *Slavenske poredbene gramatike*, prvoga toma Skokova *Etimologijskoga rječnika*, Brozovićeve *Standardnoga jezika*, u vinkovačkim *Novostima* desetak tekstova iz kulture književnoga jezika, potom niz stručnih tekstova u *Telegramu*, *Vjesniku*, *Oku*, *Jeziku*, tada najuglednijim novinama.

Godine 1973, kad je akademik Ljudevit Jonke umirovljen, Katedra za suvremeni hrvatski književni jezik, danas Katedra za hrvatski standardni jezik, počela se pomlađivati. Prvi je u tom valu na nju kao asistent 1973. došao Samardžija, koji tada započinje svoju sveučilišnu i znanstvenu karijeru. Magistrira 1977. radom o jeziku i stilu proze Ive Kozarčanina, doktorira 1986. disertacijom o valentnosti hrvatskih glagola. Napreduje u zvanjima, 1980. postaje asistent, 1988. docent, 1992. izvanredni, 1998. redoviti profesor, 2002. redoviti profesor u trajnom zvanju. Umirovljen je krajem 2016, a 2018. postao je redoviti član HAZU.

Kolega Mićanović reći će nešto više o Samardžijinu znanstvenome prinosu, ja bih samo ukratko nabrojio što je objavio, čime se znanstveno bavio i što je predavao. Objavio je petnaestak autorskih knjiga, a otprilike toliko ih je i priredio. Prva autorska jest monografija o Ljudevitu Jonkeu (1990). Potom 1993. dvije knjige o jeziku u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i 1995. gimnazijski udžbenik *Leksikologije*, koji je u nestašici dobrih sveučilišnih priručnika 1990-ih služio i kao fakultetska literatura. Godine 2001. s Antom Selakom objavio je *Leksikon hrvatskoga jezika i književnosti*, potom 2008. opet veliku knjigu o jeziku u NDH te 2012. veliku knjigu o hrvatskome jeziku u prvoj Jugoslaviji, od ujedinjenja 1918. do kraja Banovine 1941. Godine 2015. objavio je *Srpsko-hrvatski objasnidbeni rječnik*, a prošle godine izišao je pregled *Hrvatska leksikografija. Od početaka do kraja XX. stoljeća* (2019).

Uza sva ta monografska djela Samardžija je objavio podebeo svežanj manjih knjiga svojih sakupljenih radova, primjerice *Filološki portreti* (1993), *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnoga jezika* (¹1997, ²2004), *Nekoć i nedavno* (2002), *Piščev izbor* (2003), *Hrvatski kao povijesni jezik* (2006), *Devet iložkih priopćenja i jedno warszawsko* (2010), *Hrvatski jezik u stoljeću velikih promjena*, tj. u 19. stoljeću (2014), *Kroatistički portreti i za(o)kreti* (2019).

Valja spomenuti i sva ona izdanja, odnosno filologe čije je radove uređio ili priredio: Vatroslav Rožić (1998), *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika* (1999), vukovci i protuvukovci Ivan Broz (2000), Ivan Broz, Tomo Maretić, Vatroslav Rožić, Milan Rešetar, Antun Radić, Nikola Andrić, Dragutin Boranić (edicija *Stoljeća hrvatske književnosti*, 2001),

Marijan Stojković (2005), Bratoljub Klaić (*Bizovačko narječje*, 2007), *Donjosutlanski kajkavski ikavci* (2008), Ivan Broz (*Hrvatski pravopis*, 2014), Antun Šimčik (2015), izbor tekstova uz *Deklaraciju* iz 1967. (2017), knjige iz velika niza *Povijest hrvatskoga jezika*. K tomu desetak godina (2007–2017) kao glavni urednik radio je na drugom izdanju *Rječnika hrvatskoga jezika* Leksikografskoga zavoda, koje nažalost neće ugledati svjetlo dana.

Iz naslova Samardžijinih knjiga – autorskih i priređivačkih – vidi se barem dvoje. Prvo su njegovi glavni interesi, koji su se ogledali i u kolegijima koje je držao na fakultetu. To su redovito bile leksikologija i leksikografija hrvatskoga jezika, akcentologija te poglavlja iz *triju* – kako je sam govorio – stoljeća hrvatskoga standardnoga jezika. Drugo što se iz naslova knjiga i radova vidi jest da je ustrajno radio na neosvijetljenim razdobljima hrvatskoga književnoga jezika i na oživljavanju zaboravljenih filologa. Ne da mu nije bilo teško, nego se upravo rado bavio ljudima kao što su fra Kajo Adžić (1805–1892), Josip Benaković (1856–1937), Kruno Krstić, Marijan Stojković, Antun Šimčik... Dakle onima koji nikad nisu postali kroatističke perjanice ili zvijezde, ali su marljivo radili na hrvatskome jeziku ili s njime.

Ono što se iz naslova knjiga i radova ne vidi, ali vidjelo se u nastavi, vidjelo se u putovanjima, vidjelo se u „terenskome radu“ i izbijalo je iz Samardžije u svakom razgovoru – to je neka iznadprosječna ljubav prema Hrvatskoj i hrvatskomu jeziku u njegovoj punini, standardu i dijalektima, povijesti i sadašnjosti, hrvatskomu u Hrvatskoj i hrvatskomu izvan Hrvatske. Samardžija je rado putovao, odlazio na skupove, rado se družio na skupu, u šetnji i za stolom, bio je neumorni pokretač akcije. Primjerice kad je zbog rata i bolesti voditelja Mladena Kuzmanovića 1991. Zagrebačka slavistička škola bila u krizi, prihvatio je se Samardžija. Kad je trebalo oživiti Ilok, Samardžija je pomogao da se pokrenu Dani Julija Benešića. Kad je trebalo odlaziti na skupove, stručne izlete, promocije, među ljude, uvijek se rado odazivao. Kamo god, po cijeloj Hrvatskoj i izvan nje. Često je odlazio u Mađarsku, Bosnu i Hercegovinu, Poljsku, Njemačku, Sloveniju, Makedoniju. Kad je prošle godine preminuo, brzogavi sućuti dolazili su nam sa svih strana. U jednome od njih pisalo je ovako: „Zauvijek ćemo ga pamtit i kao dobrog duha svih naših susreta, putnika uvijek spremna na

nova otkrića i jezikoslovca vrhunaravne širine znanja. Bio je most između naših kultura koji je kao rijetko tko doprinio boljem i cjelovitijem međusobnom poznavanju.“ – Riječi su to kolegice iz Makedonije, a gotovo iste poruke stizale su iz Bugarske, Češke, Austrije, Poljske, Njemačke.

Najzad uza sve svoje knjige i uza sva svoja putovanja Samardžija je dospio biti jako institucijski angažiran. Popis njegovih dužnosti i obaveza doista je opsežan. Od tajnika Hrvatskoga filološkog društva (1975–1977) i člana uredništva časopisa *Jezik* (1987–1990) prošao je sve. Evo samo nešto od toga. Bio je pomoćnik voditelja Zagrebačke slavističke škole (1990–1994), kao dio trijumvirata njezin voditelj (1999). Bio je angažiran u radnoj skupini za hrvatsko vojno nazivlje (1991–1992). Od 1992. do 2006. bio je predstojnik Katedre za hrvatski standardni jezik. Bio je pročelnik Odsjeka za kroatistiku (1996–1998). Bio je angažiran oko izrade nastavnih planova za gimnazije i strukovne škole. Bio je član organizacijskih odbora hrvatskih slavističkih kongresa (Pula 1995, Osijek 1999, Zadar 2002, predsjednik Varaždin-Čakovec 2006). Dvadeset godina bio je član odbora za lektorate hrvatskoga jezika u inozemstvu. Bio je aktivan član radnik Matice hrvatske. Bio je voditelj mnogih znanstvenih projekata. Bio je član Međunarodne komisije za slavenske književne/standardne jezike Međunarodnoga slavističkog odbora (1995–2019). Bio je ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2001–2002). Kad je 2018. postao akademik, postao je i voditeljem Akademijina Zavoda za lingvistička istraživanja. I ne samo da je sve to bio nego je u svim tim svojim dužnostima bio izrazito radišan i odgovoran. Mar koji je pokazivao u struci pokazivao je i u tim mnogobrojnim administrativnim poslovima.

I još nešto, čime ću završiti. Ostavštinu sveučilišnoga nastavnika uz njegov znanstveni, nastavni i njegov institucijski prinos čini i pomladak koji on oko sebe okuplja, koji uvodi u znanstveni i nastavni svijet, kojemu svoju struku prenosi i potom s povjerenjem prepušta. Malo je tko u jezikoslovnoj kroatistici bio toliko ustrajan u kadrovskome snaženju svoje Katedre, time i Odsjeka za kroatistiku i Filozofskoga fakulteta u cjelini. Većina nas koji smo danas na Katedri za hrvatski standardni jezik na Katedri smo zahvaljujući prof. Samardžiji.

BIBLIOGRAFIJA ZNANSTVENIH I STRUČNIH
RADOVA AKADEMIKA MARKA SAMARDŽIJE

Akademik Stjepan Damjanović

I. KNJIGE (autorske)

1. *Ljudevit Jonke*. Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta: Zagreb, 1990. – Monografija o filološkom i jezikoslovnom radu kroatista Ljudevita Jonkea (1907. – 1979.) pisana za niz „Kritički portreti hrvatskih slavista“.
2. *Filološki portreti*. „Znanstvena biblioteka“, 1. Ogranak Matice hrvatske: Zaprešić, 1993. – Portreti petorice hrvatskih jezikoslovaca: Ivana Broza (1852. – 1893.), Josipa Benakovića (1856. – 1937.), Nikole Andrića (1867. – 1942.), Ljudevita Jonkea i Slavka Pavešića (1912. – 1975.).
3. *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Biblioteka „Jezikoslovlje“, 4. Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb, 1993. – Prvi cjelovit pregled jezičnopolitičkih i purističkih nastojanja u NDH. U drugome dijelu knjige objavljen je izbor lingvopolitičkih tekstova objavljenih od proljeća 1941. do proljeća 1945.
4. *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*. Matica hrvatska: Zagreb, 1997. – Izbor radova o hrvatskim standardizacijskim nastojanjima od druge polovice XVIII. do kraja XX. stoljeća.
5. *Jezikoslovni razgovori : Desetljeće ugodnih i uglavnom uzaludnih prigovaranja o hrvatskome jeziku i u vezi s njim*. Biblioteka „Rijek“, 9. Privlačica: Vinkovci, 2000. – Razgovori o hrvatskoj standardnojezičnoj problematici u prošlosti i aktualnim hrvatskim standardološkim dvojabama na prijelazu iz XX. u XXI. stoljeće.
6. *Leksikon hrvatskoga jezika i književnosti* (s A. Selakom). Biblioteka „Croatium“, Pergamena: Zagreb, 2001. – Leksikon temeljnih znanja o hrvatskome jeziku i književnosti namijenjen prvenstveno hrvatskomu školstvu.
7. *Nekoć i nedavno. Odabrane teme iz leksikologije i novije povijesti hrvatskoga standardnog jezika*. Biblioteka Dometi, nova serija, velika edicija, 139. Izdavački centar Dometi: Rijeka. 2002. – Izbor stručnih i znanstvenih radova iz povijesti i leksikologije hrvatskoga standardnog jezika u XX. stoljeću raspoređenih u dva poglavlja: „Leksikološke teme“ i „Iz novije povijesti hrvatskoga standardnoga jezika“.

8. *Piščev izbor*. Pergamena: Zagreb, 2003. – Izbor autorovih radova iz lingvostilistike hrvatskoga jezika i povijesti hrvatske leksikografije. Poglavlja: „Piščev izbor“, „Šoljanov izbor“, „Pjesnički izbor“ i „Autorov izbor“.
9. *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*. Drugo, prošireno izdanje. Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb, 2004. [Bitno prošireno izdanje djela pod 4.]
10. *Hrvatski kao povijesni jezik*. Vlastito izdanje: Zaprešić, 2006. – Noviji autori prinosi proučavanju hrvatskoga jezika raspoređeni u tri poglavlja: „Stalnice i promjenjivke hrvatskoga standardnog jezika“, „Hrvatski jezik i njegovi dijalekti“ i „Ljudikanja, prigovarivanja i spominjanja o hrvatskome i u vezi s njim“.
11. *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb, 2008. – Sinteza autorovih proučavanja hrvatskoga jezičnog, pravopisnog i jezičnopolitičkoga stanja u vrijeme drugoga svjetskog rata. Građa je u knjizi ovako raspoređena: „Hrvatski jezik i pravopis od kraja XIX. stoljeća do godine 1941.“, „Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj“, „Zakonske odredbe, provedbene naredbe, ministarske naredbe i okružnice o hrvatskome jeziku i pravopisu“, „Članci o hrvatskome jeziku, pravopisu i jezičnoj politici objavljeni od 11. travnja 1941. do početka svibnja 1945.“, „Pretisci“ i „Jezični savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik / Ureda za hrvatski jezik“.
12. *Devet iložkih priopćenja i jedno warszawsko*. Muzej grada Iloka: Ilok, 2010. – U knjigu su skupljeno devet referata koje ja autor izlagao skupovima u okviru „Dana Julija Benešića“ u Iloku (2001. – 2010.).
13. *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)*. Školska knjiga: Zagreb, 2012. – Građa je raspoređena u trinaest poglavlja: „Nastavak ekavštine i početak ćirilizacije“, „Beograd nam kvari jezik“, „Hrvatski ili srpski jezični savjetnik Tome Maretića pod kritičkim sponzorom hrvatskih suvremenika“, „Ujednačivanje pravopisa i nazivlja“, „Naš jezik i hrvatski jezik“, „Nacionaliziranje imena naseljenih mjesta na hrvatskim područjima“, „Polemika o sudbini čakavštine“, „Za pravilnost i čistoću hrvatskoga jezika“, „Hrvatski jezik u XIX. stoljeću“, „Društvo i časopis ‘Hrvatski jezik’“, „Banovina Hrvatska: Neuspjeh povratak hrvatskomu rukavcu“.

vukovstva“, „Prijedlog fra Stanka Petrova za uvođenje jekavice i polemika o njem“ i „Razlike oko razlika“. U svakom se poglavlju prenose najvažniji članci u određenom pitanju. Na kraju je knjige „Usporedni kronološki pregled važnijih društveno-političkih događaja, kroatističkih i književnih izdanja“.

14. *Hrvatski jezik u stoljeću velikih promjena. Od Joakima Stullija do pobjede vukovaca*. Vlastita naklada: Zaprešić, 2014. – Pregled povijesti hrvatskoga jezika u XIX. stoljeću namijenjen prvenstveno studenticama i studentima kroatistike.
15. *Srpsko – hrvatski objasnidbeni rječnik*. Matica hrvatska: Zagreb, 2015. Dotisak 1. izdanja: Zagreb, 2016. – Prvi rječnik srpskoga i hrvatskog jezika sastavljen po načelima dvojezične leksikografije.
16. *Kroatistički portreti i za(o)kreti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2019.
17. *Hrvatska leksikografija. Od početaka do kraja XX. stoljeća*, Matica hrvatska, Zagreb, 2019.
18. *Jezik i stil pripovjedne proze Ive Kozarčanina*. Prir. Ivan Marković. Stilistika, Zagreb, <http://stilistika.org/marko-samardzija-jezik-i-stil-pripovjedne-proze-ive-kozarcanina>, 2020.

II. ZNANSTVENE RASPRAVE

1. Jezik i stil. *Zadarska revija*, XXX. (1981.), 2-3, 151-163.
2. Osnovne značajke Kozarčaninove prozne rečenice. *Jezik*, XXIX. (1981./1982.), 4, 109-124.
3. Jezična i stilska slojevitost proze u trapericama (na primjeru romana „Drugi ljudi na Mjesecu“). *Croatica*, 15 (1984.), 20-21, 81-114.
4. Leksikostatistička analiza naslovne stranice tjednika *Danas*. *Jezik*, XXXI. (1983./1984.), 3, 65-73.
5. Dopune uz glagol *čestitati*. *Jezik*, XXXIII. (1985./1986.), 5, 151-152.
6. Reljkovićev jezični purizam. *Jezik*, XXXIII. (1985./1986.), 5, 137-143.
7. Dopune u suvremenom hrvatskom književnom jeziku. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 21 (1986.), 1-32.
8. Četiri pitanja o biti valentnosti. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 22 (1987.), 85-105.
9. Duga i kratka množina u hrvatskom književnom jeziku. *Jezik*, XXXV. (1987./1988.), 5, 129-136.
10. Razdioba glagola po valentnosti. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 23 (1988.), 35-46.
11. Homonimi u hrvatskom književnom jeziku. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 24 (1989.), 1-70.
12. O egzotizmima u hrvatskom književnom jeziku. *Jezik*, XXXVII. (1989./1990.), 3, 77-81.
13. Jezične značajke pripovjedne proze Ivana Perkovca. *Zaprešićki godišnjak 1991.*, 109-117.
14. Ivan Broz i stoljeće „Hrvatskoga pravopisa“. *Zaprešićki godišnjak 1992.*, 91-99.
15. Puristički i filološki rad Nikole Andrića. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 27 (1992.), 93-113.
16. Gramatika zavisnosti i teorija valentnosti. *U: Contrastive analysis of English and Croatian*, vol. IV.: *The valence theory and the valency dictionary of Croatian verbs*, uredio Rudolf Filipović. Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta: Zagreb, 1993., 1-14.

17. Hrvatski leksik u drugoj polovici XVIII. stoljeća. *Croatica*, 13-14 (1993.), 37-39, 311-332.
18. Kroatist i klasični filolog Josip Benaković. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 28-29 (1993. – 1994.), 71-79.
19. Valentnost i semantičke mijene hrvatskih glagola. *Fluminensia*, 6 (1994.), 1-2, 49-55.
20. Valentnost hrvatskih povratnih glagola. U: *Riječki filološki dani 1* (zbornik radova), Rijeka, 1994., 219-224.
21. Einige Charakteristika der heutigen kroatischen Sprachsituation. U: *Das sprachliche Bild der Bernsteinstrasse-Region* (zbornik radova). Savaria University Press: Szombathely, 1994., 84-92.
22. Hrvatska jezična problematika XIX. stoljeća u vidokrugu Antuna Barca. *Fluminensia*, 7 (1995.), 1, 15-22.
23. Pravopisac za sva vremena. U povodu 125. obljetnice smrti Dragutina Boranića. U: *Zaprešićki godišnjak 1995*. Zaprešić, 1996., 170-180.
24. Od dijalekta do standardnog jezika. U: *Književnost i jezik Hrvata u Mađarskoj*, 1 (zbornik radova). Pečuh, 1996., 128-133.
25. O službenome statusu hrvatskoga standardnog jezika potkraj XIX. i u početku XX. stoljeća. U: *Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika*, 2 (zbornik radova), Pečuh, 1997., 241-248.
26. Stjepan Ivšić – jezični savjetodavac. U: *Stjepan Ivšić i hrvatski jezik* (zbornik radova), uredio Božidar Finka. HAZU – Matica hrvatska: Zagreb – Orahovica, 1996., 113-120.
27. Posuđenice u *Dikcionaru* Jurja Habdelića. *Zaprešićki godišnjak 1996.*, 257-266.
28. Gramatička norma hrvatskoga standardnog jezika u XX. stoljeću. U: *Introduzione allo studio della lingua, letteratura e cultura croata* (zbornik radova), uredila Fedora Ferluga Petronio. Udine, 1997., 131-138.
29. Uloga Stjepana Ivšića u Društvu i časopisu „Hrvatski jezik“. U: *Prvi hrvatski slavistički kongres* (zbornik radova), uredio Stjepan Damjanović. Zagreb, 1997., 67-78.
30. Osnovni pravci hrvatskoga jezičnog purizma. U: *Slovenčina na kraji 20. storočja, jej normy a perspektivi* (zbornik radova), uredio Slavomir

- Ondrejovič. VEDA – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied: Bratislava, 1997., 164-170.
31. Utjecaj sociopolitičkih mijena na leksik hrvatskoga jezika u XX. stoljeću. *Croatica*, 27 (1998.), 45-46, 177-192.
 32. Stranputicama hrvatskoga jezičnog i pravopisnog pitanja u Bosni i Hercegovini nakon godine 1945. *Hrvatska revija*, XLVIII. (1998.), 1-2, 93-103.
 33. Značenjska nesnošljivost leksema i gramatičnost rečenice. U: *Riječki filološki dani 2* (zbornik radova). Rijeka, 1998., 297-301.
 34. Dvojbe oko internacionalizacije leksika na primjeru hrvatskoga glazbenog i računalnog nazivlja. U: *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti* (zbornik radova), uredio Ján Bosák. VEDA – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied: Bratislava, 1999., 67-74.
 35. Jezik i identitet. *Osvit* (Mostar), 2-3, 68-72.
 36. Normierung und Standardisierung des Kroatischen. U: *Sprachwandel in der Slavia* (zbornik radova), ur. Lew N. Zybatow. Peter Lang Verlag: Frankfurt na Majni, 2000., 583-597.
 37. Funkcionalnost leksičkoga izbora Antuna Šoljana u romanu „Luka“. U: *Umijeće interpretacije : zbornik radova u čast Ive Frangeša*, uredili Dunja Fališevac i Krešimir Nemec. Matica hrvatska: Zagreb, 2000., 293-304.
 38. Neke jezične značajke djela *Od uzame* fra Filipa Lastrića. U: *Zbornik o fra Filipu Lastriću Očevcu u povodu 300. obljetnice rođenja* (zbornik radova). Mostar, 2000., 87-92.
 39. Osnovne značajke *Slavonskih libarica* M. A. Relkovića. U: *Matija Antun Relković i Slavonija 18. stoljeća* (zbornik radova). Davor – Zagreb, 2000., 227-231.
 40. Internationalismen in der kroatischen Sprache – Vergangenheit und aktueller Stand. *Berliner slawistische Arbeiten*, 12 : *Die Sprachen Südeuropas heute. Umbrüche und Aufbruch*, uredila Barbara Kunzmann Müller. Peter Lang Verlag: Frankfurt na Majni, 2000., 75-93. [Prijevod na hrvatski u: *Dani hrvatskoga jezika* (zbornik radova), Zadar, 2001., 35-53.]
 41. O sudbini jednoga donedavno posve nepoznata hrvatskog pravopisa. U: *IV. međunarodni hrvatski znanstveni skup* (zbornik radova). Pečuh, 2000., 93-97.

42. Hrvatski književni i standardni jezik u vrijeme ekspresionizma. U: *Ekspresionizam u hrvatskoj književnosti i umjetnosti* (zbornik radova). Altagama: Zagreb, 2001., 97-102.
43. Normy i najnowsze zmiany w języku chorwackim. U: *Języki słowiańskie dziś. Nowe fakty. Nowe spojrzenia* (zbornik radova), uredio Emil Tokarz. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego: Katowice, 2001., 26-37.
44. Unutarnje posuđivanje u hrvatskome jeziku. U: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2001.* Zagreb, 2002., 9-15.
45. Croatian Standard Language in 1990's. U: *A Decade of Change* (zbornik radova). New Delhi, 2002., 107-113.
46. Hrvatski jezik u doba globalizacije. U: *Riječki filološki dani 4* (zbornik radova). Rijeka, 2002., 435-438.
47. Hrvatsko sociolingvističko stanje od godine 1790. do hrvatskoga narodnog preporoda. U: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002.* Zagreb, 2003., 259-277.
48. O genezi hrvatskih vukovaca. U: *Lika i Ličani u hrvatskom jezikoslovlju* (zbornik radova). Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Zagreb, 2003., 129-132.
49. O hrvatskoj štokavskoj dijalektalnoj književnosti. U: *Šokačka rič 1* (zbornik radova). Vinkovci, 2004., 83-92.
50. Pridjevsko-imeničke i imeničko-imeničke veze u novelama Antuna Šoljana. U: *Medij hrvatske književnosti XX. stoljeća* (zbornik radova). Zagreb, 2004., 67-80.
51. Dijalektalno u jeziku pripovijesti Ive Kozarca. U: *Šokačka rič 2* (zbornik radova). Vinkovci, 2004., 127-134.
52. Normiranje u leksiku i nova značenja leksema. U: *Jezik v komunikácii* (zbornik radova), uredila Sibyla Mislovičová. VEDA – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied: Bratislava, 2004., 153-157.
53. *Rječnik iločkoga govora* Julija Benešića. U: *Dani Julija Benešića I.* (zbornik radova). Zagreb, 2004., 79-85.
54. Hrvatski jezik u rječnicima F. Vrančića i P. Lodereckera. U: P. Loderecker: *Sedmojezični rječnik* (pretisak). Zagreb, 2005., 50-74.

55. Filolog Marijan Stojković. U: *Hrvatske jezične i pravopisne dvojbe* (pogovor). Zagreb, 2005., 323-327.
56. Hrvatski kao povijesni jezik i klasifikacija njegovih nestandardnih i substandardnih idioma. U: *Стандард и субстандард – дијахрони и синхронни аспекти* (zbornik radova). Šumen, 2005., 93-101.
57. Još o genezi i utjecaju hrvatskih vukovaca. U: *Riječki filološki dani 5* (zbornik radova). Rijeka, 2006., 463-470.
58. *Glavni zadatci i nedoumice hrvatske normativistike u vrijeme Banovine Hrvatske (1939. – 1941.)*. Zaprešić, 2006.
59. Globalizacija, hrvatski standardni jezik i nestandardni idiomi. U: *Kajkavski u povijesnom i sadašnjem obzorju* (zbornik radova). Zabok, 2006., 323-332.
60. Hrvatski jezik od početka XX. stoljeća do god. 1945. U: *Hrvatski jezik u XX. stoljeću* (zbornik radova). Matica hrvatska: Zagreb, 2006., 9-28.
61. „Gospin plač“ fra Petra Kneževića u izdanju fra Ivana Velikanovića. U: *Velikanovićev zbornik*. HAZU – Hrvatski institut za povijest – Franjevački samostan: Zagreb – Osijek, 2006., 76-84.
62. Nacionaliziranje imena naseljenih mjesta u Kraljevini Jugoslaviji. *Studia slavica Academiae Hungaricae* (Budimpešta), 2007., 1-2, 330-334.
63. Jedna manje poznata polemika o sudbini čakavštine. U: *U službi jezika* (zbornik radova). Rijeka, 2007., 137-148.
64. Jezikoslovac i leksikograf Adolf Bratoljub Klaić (1909. – 1913.). U: *Bizovačko narječje* (pogovor). Bizovac, 2007., 197-207. [S popisom radova A. B. Klaića]
65. O pokretanju jednoga manje poznata časopisa za pravilnost i čistoću hrvatskoga jezika god. 1925. *Studia Slavica Savariensia* (Szombathely), 2007., 1-2, 330-334.
66. Višejezičnost u Hrvatskoj u drugoj polovici XIX. stoljeća. U: *Vidjeti Ohrid – Да го видуме Охрид* (zbornik radova). Hrvatska sveučilišna naklada – Hrvatsko filološko društvo: Zagreb, 2008., 253-266.
67. Jozo Dujmušić (1874. – 1942.). U: *Antibarbarus hrvatskoga jezika* (pogovor), Zagreb, 2008., 429-433.

68. Leksikografi, filolozi, jezikoslovci. U: *Slavonija, Srijem, Baranja – vrela europske civilizacije* 1. Zagreb, 2009., 595-601.
69. Uloga novoštokavske ikavice u oblikovanju i očuvanju nacionalnog identiteta bunjevačkih Hrvata u Bačkoj. U: *Identitet bačkih Hrvata* (zbornik radova). Institut za hrvatsku povijest: Zagreb – Subotica, 2010., 253-262.
70. Budućnost hrvatskoga. U: *Kanoni doma i vani* (zbornik radova), uredio Stjepan Lukač. Budimpešta, 2010., 5-10.
71. O identitetu hrvatskoga jezika i identitetu po hrvatskom jeziku. *Klasje naših ravni* (Subotica), god. XV. (2010.), br. 1-2, 32-37.
72. Adolf Bratoljub Klaić i istočnoslavonski govori. U: *Šokačka rič* 7 (zbornik radova), ur. Anica Bilić. Vinkovci, 2010., 21-26.
73. Glavne hrvatske slovopisne i pravopisne nedoumice u drugoj polovici XIX. stoljeća. U: *Власт у кодифікація* (zbornik radova). Plovdiv, 2011., 113-120.
74. Hrvatski leksik i leksikografija. U: *Povijest hrvatskoga jezika*. 2. knjiga: *16. stoljeće*. Croatica: Zagreb, 2011., 441-459.
75. O izboru Baltazara Bogišića općeleksičkih i terminoloških rješenja u Opštem imovinskom zakoniku za Knjaževinu Crnu Goru. U: *Bogišić i kultura sjećanja – Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u prigodi stote godišnice smrti Balda Bogišića*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Zagreb, 2011., str. 202.-208.
76. O jednom zaboravljenom prijedlogu „kod reforme hrvatskoga pravopisa“. *Klasje naših ravni* (Subotica), XVIII. (2012.), 7-8, 3-7.
77. O čem su polemizirali Josip Gopić i Stjepan Ivšić? U: *Šokačka rič* 9 (zbornik radova). Vinkovci, 2012., 139-150.
78. Hrvatski leksik i leksikografija u 17. i 18. stoljeću. U: *Povijest hrvatskoga jezika*. 3. knjiga: *17. i 18. stoljeće*. Croatica: Zagreb, 2013., 429-459.
79. *Politika, zakonodavstvo, jezik*. Hrvatsko filološko društvo – Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb – Zaprešić, 2013.
80. Jezična politika i planiranje službenih jezika od devedesetih godina XX. stoljeća u državama sljednicama bivše SFR Jugoslavije. U: *Jazykové právo*

- a slovanské jazyky* (zbornik radova), uredile Hana Gladkova i Kina Vačkova. Filozofická fakulteta Univerzite Karlovy: Prag, 2013., 76-89.
81. O ranom prinosu Stjepana Pavičića rekonstrukciji hrvatskoga predmigracijskog jezičnog mozaika u istočnoj Slavoniji. U: *Šokačka rič 10: Slavonski dijalektolozii*. Zbornik radova znanstvenoga skupa „Slavonski dijalekt“, uredila Anica Bilić. Vinkovci 9. i 10. studenoga 2012. Vinkovci, 2013., 7-14.
 82. O nedoumicama oko drugoga razdoblja u standardizaciji hrvatskoga jezika. U: *150. obljetnica uvođenja hrvatskoga jezika u službenu uporabu* (zbornik radova). Vinkovci, 2013., 92-101.
 83. Pogovor. U: Ivan Broz: *Hrvatski pravopis* (pretisak). Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Zagreb, 2014., 145-194.
 84. *Slavonski doprinos opisu i kodificiranju (opće)hrvatskoga standardnog jezika do polovice XX. stoljeća*. Zaprešić, 2014.
 85. New Approaches to Standardization in the South Slavic Language Area. U: *Die slavischen Sprachen / The Slavic Languages: Ein internationales Handbuch zu ihrer Struktur, ihrer Geschichte und ihrer Forschung – An International Handbook of their Structure, their History and their Investigation*. „Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft“, Bd. 32/2, 2005-2010. De Gruyter Mouton: Berlin, 2014.
 86. Pokušaj periodizacije djelatnosti Adolfa Bratoljuba Klaića. *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*: 40/2, Zagreb, 2014., 241-251.
 87. Gradišćanski Hrvati i gradišćanskohrvatski. *Poznańskie studia slawistyczne*, 8 (2015.), 167-182.
 88. Općeleksičko u enciklopedičkome. U: *Ad laborem indigentia cogebat : zbornik radova u čast Serafinu Hrkaću*. Mostar-Grude, 2015., 129-138. [= *Europa i enciklopedija: kultura i kodifikacija* (zbornik radova). Zagreb, 2015., 157-165.]
 89. Hrvatski jezik od početka 19. stoljeća do narodnog preporoda. U: *Povijest hrvatskoga jezika*. 4. knjiga: *19. stoljeće*. Croatica: Zagreb, 2015., 9-33.
 90. Hrvatski leksik i leksikografija u 19. stoljeću. U: *Povijest hrvatskoga jezika*. 4. knjiga: *19. stoljeće*. Croatica: Zagreb, 2015., 431-467.

91. Starčevićev jezični paradoks. U: *Ante Starčević – Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 120. godišnjice smrti*. Priredili Stjepan Matković i Božidar Petrač. Društvo hrvatskih književnika: Zagreb, 2017., str. 129.-142.
92. Pola stoljeća od donošenja *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*. U: *Mostariensia* (časopis za društvene i humanističke znanosti), Mostar, 21 (2017), 2, 7 – 38.
93. *Hrvatski jezik od početka 20. stoljeća do godine 1945*. U: *Povijest hrvatskoga jezika* : 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio, str. 9.-55. Croatica: Zagreb, 2018.

III. STRUČNI RADOVI (IZBOR)

1. O nazivima interesnih zajednica. *Jezik*, XXI. (1973./1974.), 3-4, 126-127.
2. Zašto Hrvati *Wien* Bečom zovu? *Jezik*, XXVIII. (1980./1981.), 4, 120-122.
3. Zar i k(a)rmenadla? *Jezik*, XXIX. (1981./1982.), 2, 53-55.
4. Vrhnje i(li) kajmak? *Jezik*, XXXII. (1984./1985.), 4, 119-121.
5. Muke s jezičnim razlikama. *Oko*, XVII., 450 (15.-29. lipnja 1989.), 11-13.
6. Umjetnost riječi Ive Kozarčanina. *15 dana*, XXXIV., 4-5, 30-32.
7. Hrvatski leksik i njegove mijene. U: *Popularna srijeda* (zbornik radova). Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru: Mostar, 1997., 99-106.
8. Kroatist Kruno Krstić. U: *Zbornik radova o Kruni Krstiću*. Društvo zadarskih Arbanasa: Zadar, 1998., 51-58.
9. *Deklaracija* i hrvatska jezična samosvijest. U: *Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja*. Matica hrvatska: Vinkovci, 1999., 111-120.
10. Deideologizacija kao uzrok nekim promjenama u leksiku hrvatskoga standardnog jezika potkraj XX. stoljeća. U: *Jezik i demokratizacija* (zbornik radova). Sarajevo, 2001., 319-322.
11. Zašto poučavati leksikologiju? U: *Priručnik za nastavnike: uz udžbenike hrvatskoga jezika za gimnazije*. Školska knjiga: Zagreb, 2004., 147-152.
12. Antun Gustav Matoš i hrvatski jezik. *Klasje naših ravni* (Subotica), 9 (2004.), 1-2, 50-53.
13. Ljudevit Jonke. U: *Hrvatski biografski leksikon*, 6 (I-Kal), Zagreb, 2005., 506-508.
14. Jezični savjetodavac Stjepko Težak. *Metodika*, 7 (2006.), 13, 257-263.
15. Hrvatski jezik i Hrvati izvan Hrvatske. *Croatian Studeis Review* (Sydney – Zagreb), 3-4 (2004. – 2005.), 55-69. [= *Klasje naših ravni* (Subotica), 11 (2006.), 3-4, 27-37.]
16. Uoči jedne važne obljetnice. Sedam desetljeća od početka djelovanja Društva Hrvatski jezik“. *Hrvatsko slovo*, god. XIII., br. 631 (25. svibnja 2007.), 16-17.

17. Što je Stjepan Ivšić zabilježio u Vođincima god. 1906.? U: *Šokačka rič* 5 (zbornik radova). Vinkovci, 2008., 65-69.
18. Poučavanje hrvatskoga na inozemnim sveučilištima i visokim učilištima u prošlosti i danas. *Croatian Studies Review* (Sydney – Zagreb – Waterloo), 5 (2008), 133-139.
19. O imenima u *Hrvatsko-poljskom rječniku* Julija Benešića. U: *Dani Julija Benešića* (zbornik radova III.). Ilok, 2008., 85-88.
20. Jezik *Smrti babe Čengiđkinje* Ante Kovačića prema jeziku *Smrti Smail-age Čengića* Ivana Mažuranića. U: *Brdovečki zbornik 2007. – 2008.*, godište VI.–VII. Zaprešić, 2009., 401-405.
21. Šime Starčević kao suradnik *Zore dalmatinske*. U: *Identitet Like: korijeni i razvitak* II. (zbornik radova). Zagreb – Gospić, 2009., 363-371.
22. Pravopisi. U: *Hrvatska književna enciklopedija*, knj. 3. (Ma-R). Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Zagreb, 2011., 441-442.
23. Rječnici. U: *Hrvatska književna enciklopedija*, knj. 3. (Ma-R). Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Zagreb, 2011., 584-588.
24. Vlast i kodifikacija: hrvatski primjer. *Епископ Константинови чтения* (Šumen), tom 17, (2012.), 79-87.
25. Zašto učiti hrvatski? U: *Hrvatska nastava u inozemstvu*, uredili Ante Bežen i Milan Bošnjak. Zagreb, 2012., 175-179.
26. Hrvatski jezik i kroatistička djelatnost u XVII. stoljeću. U: *Hrvatski jezik i pisana riječ u XVII. stoljeću* (zbornik radova). Riječ – Privlačica: Vinkovci, 2014., 5-16.
27. Hrvatski jezik i pisana kultura u 18. stoljeću. U: *Hrvatski jezik i pisana riječ XVII. i XVIII. stoljeća* (zbornik radova). Privlačica: Vinkovci, 2015., 5-13.
28. Kroatistika na stranim sveučilištima i visokim učilištima. U: *Od početaka do danas – 120 godina kroatistike u Budimpešti* (zbornik radova), uredio Stjepan Lukač. Elte BTK – Szlovák filológiai társzek: Budimpešta, 2016., 23-31.

IV. RECENZIJE

1. Slavska poredbena gramatika (Stjepan Ivšić, *Slavska poredbena gramatika*), Studentski list, Zagreb, 26 (25. svibnja 1971.) , br. 17. str. 22.
2. Korijenski rječnik – vrijedno znanstveno djelo (Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I*), Studentski list, Zagreb, 26 (8. lipnja 1971.) , br. 18 - 19, str. 33.
3. Problemi jezičnog standarda (Dalibor Brozović, *Standardni jezik*), Studentski list, Zagreb, 26 (8. lipnja 1971.), br. 18 - 19, str. 34.
4. Kako (ne) valja pisati (*Jezični savjetnik s gramatikom* grupe autora), Studentski list, Zagreb, 26 (23. studenoga 1971.), br. 23 – 24 – 25, str. 30.
5. Izvrsni ogledi (Radoslav Katičić, *Jezikoslovni ogledi*) Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (12. svibnja 1972.), br. 32 (548), str. 16.
6. Iznevjerena očekivanja (Vladimir Anić, *Jezik Ante Kovačića*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (19. svibnja 1972.), br. 33 (549), str. 18.
7. O međujezičnim dodirima (Rudolf Filipović, *Kontakti jezika u teoriji i praksi*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (26. svibnja 1972.), br. 34 (550), str. 19.
8. Knjiga iskupljenja grijeha (Pavle Ivić, *Srpski narod i njegov jezik*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (2. lipnja 1972.), br. 35 (551), str. 22.
9. Korisna monografija (Dragica Malić, *Jezik prve hrvatske pjesmarice*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (9. lipnja 1972.), br. 36 (552), str. 17.
10. Recimo koju (Ljudevit Jonke, *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*, Isti, *Hrvatski književni jezik danas*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (16. lipnja 1972.), br. 37 (553), str. 23.
11. Ipak se kreće (Milan Moguš, *Fonološki razvoj hrvatskog jezika*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (23. lipnja 1972.), br. 38 (554), str. 21.
12. Malo pa ništa (*Jezični savjetnik s gramatikom* grupe autora), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (30. lipnja 1972.), br. 39 (555), str. 18.
13. Između uvoda i pregleda (Milivoje Minović, *Uvod u nauku o jeziku*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (7. srpnja 1972.), br. 40 (556), str. 20.
14. Još jedno godište (prikaz časopisa *Jezik* br. 2-3, 4-5 1972.) Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (14. srpnja 1972.), br. 41 (557), str. 20.

15. De arte expressionis (Zdenko Lešić, *Jezik i književno djelo*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (21 - 28. srpnja 1972.), br. 42 - 43 (558 - 559), str. 27.
16. Kapitalno djelo (Žarko Muljačić, *Opća fonologija i fonologija suvremenog talijanskog jezika*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (4. kolovoza 1972.), br. 44 (560), str. 20.
17. Lingvistika na stranputici (Jovan Vuković, *Naš književni jezik danas*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (11. kolovoza 1972.), br. 45 (561), str. 11.
18. Utrtim stazama (o časopisu *Umjetnost riječi* br 3 i 4 /1971. i br. 1/1972.), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (18. kolovoza 1972.), br. 46 (562), str. 20.
19. Transformacija gramatike i transformacijska gramatika (Noam Chomsky, *Gramatika i um*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (25. kolovoza 1972.), br. 47 (563), str. 6.
20. Tapkanje na mjestu (Asim Peco, *Osnovi akcentologije srpskohrvatskog jezika*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (1. rujna 1972.), br. 48 (564), str. 18.
21. Temeljito i sustavno (Aleksandar Šljivarčić, *Ivan Kozarac – monografija*) Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (8. rujna 1972.), br. 49 (565), str. 17.
22. Težnja k potpunosti (Ismet Smailović, *Jezik Hasana Kikića – disertacija*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (15. rujna 1972.), br. 50 (566), str. 17.
23. Teorija umjetnosti riječi (V. V. Vinogradov, *Stilistika i poetika*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (22. rujna 1972.), br. 51 (567), str. 16.
24. Marginalia lexicographica (Bratoljub Klaić, *Između jezikoslovlja i nauke o književnosti*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (29. rujna 1972.), br. 52 (568), str. 17.
25. Ars expressionis Matošiana (Krunoslav Pranjić, *Jezik i stil Matoševe pripovjedačke proze*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (6. listopada 1972.), br. 53 (569), str. 18.
26. Kongresni prilozi (Zbornik radova posvećen VII kongresu jugoslavenskih slavista u Beogradu), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (3. studenoga 1972.), br. 57 (573), str. 14.
27. Komplementarnost stručnosti i popularnosti (Ranko Bugarski, *Jezik i lingvistika*), Telegram, Zagreb, n. s. 2 (12) (10. studenoga 1972.), br. 58 (574), str. 15.

28. Snošljivost protiv predrasuda (S. Marković, M. Ajanović, Z. Diklić, *Pravopisni priručnik srpskohrvatskog – hrvatskosrpskog jezika*), Zagreb, 33 (21. prosinca 1972.), br. 9261, str. 9.
29. Ni o osnovama osnovno (Antica Antoš, *Osnove lingvističke stilistike*), Vjesnik, Zagreb, 33 (28. prosinca 1972), br. 9267, str. 9.
30. Stručno i pristupačno (Ranko Bugarski, *Jezik i lingvistika*), Vjesnik, Zagreb, 34 (4.siječnja 1973.), br. 9272, str. 9.
31. Nerješiva zagonetka (Mladen Kuzmanović, *Rječnik i komentar „Balada Petrice Kerempuha“ Miroslava Krleža*), Vjesnik, Zagreb, 34 (11.siječnja 1973), br. 9278, str. 9.
32. Moć konačne rasudbe (Zvonimir Junković, *Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskog dijalekta*), Vjesnik, Zagreb, 34 (22.veljače 1973), br. 9315, str. 9.
33. Tajanstvene riječi (Ernest Kassirer, *Jezik i mit*), Vjesnik, Zagreb, 34 (29. ožujka 1973.), br. 9345, str. 9.
34. Metodička i metodološka suvremenost (Dragutin Rosandić, *Metodičke osnove suvremene nastave hrvatskog ili srpskog jezika i književnosti u srednjoj školi*), Vjesnik, Zagreb, 34 (28. travnja 1973.), br. 9371, str. 9.
35. Istraživanja i ostvarenja (*Prilozi za VII međunarodni kongres slavista*), Vjesnik, Zagreb, 34 (5. rujna 1973.), br. 9478, str. 7.
36. „Jezik“ i jezična kultura (21 godina časopisa Jezik), Školska knjiga, Zagreb, 4 (10. lipnja 1974.), br. 14, str. 2-3.
37. Na trasi moderne lingvistike (John Layons, *Lingvistička revolucija Noama Chomskog*), Vjesnik, Zagreb 36 (7.siječnja 1975.), br. 9885, str.7.
38. Traganje za korijenima modernog jezikoslovlja (Ranko Bugarski, *Lingvistika o čoveku*), Vjesnik, Zagreb 36 (7- 8. rujna 1975.), br. 10092, str.8.
39. Okrnjena predodžba (Edward Sapir, *Ogledi iz kulturne antropologije*), Vjesnik, Zagreb 36 (21 - 22. rujna 1975.), br. 10104, str.10.
40. Vodič kroz šumu znakova (Pierre Guiraud, *Semiologija*), Vjesnik, Zagreb 36 (5- 6 listopada 1975.), br. 10 116, str.10.
41. Suvremena lingvistika br.11 (1775) (Kratak prikaz broja), Vjesnik, Zagreb 36 (8. listopada 1975.), br. 10 118, str.13.

42. Tragajući za stilom (Milorad Ćorac, *Stilistika srpskohrvatskog književnog jezika*), Vjesnik, Zagreb 37 (20. siječnja 1976.), br. 10205, str. 11.
43. Koristan prvenac (Milan Moguš – Željko Bujas, *Kompjutorska konkordancija Razvoda istarskog*), Vjesnik, Zagreb 37 (21. rujna 1976.), br. 10448, str. 11.
44. Nastavak korisne prakse (*Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, II/2), Oko, Zagreb, 4 (7 – 21. listopada 1976.), br. 119, str. 21.
45. Novi slavistički zbornik (*Zbornik Zagrebačke slavističke škole* II/2), Jezik, Zagreb, 24 (1976/1977), br. 2 (1976), str. 58 – 61.
46. Slovo o najnovijem „Slovu“ (Slovo, časopis Staroslavenskoga instituta u Zagrebu 25 – 26), Oko, Zagreb, 4 (18. studenoga – 2. prosinca 1976.), br. 122, str. 18.
47. Društveni okviri jezičnog fenomena (zbornik *Jezik u društvenoj sredini*), Oko, Zagreb, 5 (13 – 27. siječnja 1977), str. 22 – 25.
48. Jezični fenomen i društvena praksa (Dubravko Škiljan, *Govor realnosti i realnost jezika*), Vjesnik, Zagreb, 39 (22. kolovoza 1978.), br. 11135, str. 12.
49. Zašto proučavati jezik (zbornik o transformativno – generativnoj gramatici *Gramatika – semantika – znanje*), Vjesnik, Zagreb, 39 (29. kolovoza 1978.), br. 11142, str. 12.
50. O starome na nov način (Josip Vončina, *Analize starih hrvatskih pisaca*), Vjesnik, Zagreb, 39 (19. rujna 1978.), br. 11163, str. 12.
51. Susret jezikoslovlja i dijalektičkog materijalizma (August Ponzio, *Jezična proizvodnja i društvena ideologija*), Vjesnik, Zagreb, 39 (26. rujna 1978.), br. 11170, str. 12.
52. Monografija o Antunu Mažuraniću (Milan Moguš, *Antun Mažuranić*), Vjesnik, Zagreb, 39 (11. listopada 1978.), br. 11185, str. 8.
53. O nastanku složenica (Eugenija Barić, *Imeničke složenice neprefiksalne i nesufiksne tvorbe*), Vjesnik, Zagreb, 42 (5. kolovoza 1981.), br. 12191, str. 5.
54. Uzmak lingvostilistike? (Marica Čunčić, *Stilematika Kolarove proze*), Vjesnik, Zagreb, 42 (11. kolovoza 1981.), br. 12197, str. 6.

55. Govor kao individualna aktualizacija društvenog (Branko Vuletić, *Gramatika govora*), Dometi, Rijeka, 14 (1981), br. 12, str. 35 – 40.
56. Nastava gramatike ili nastava jezika (Stjepko Težak, *Gramatika u osnovnoj školi*), Vjesnik, Zagreb, 43 (19. siječnja 1982.), br. 12353, str. 7.
57. U potrazi za značenjima (Georges Mounin, *Lingvistika i filozofija*), Vjesnik, Zagreb, 43 (29. travnja 1982.), br. 12453, str. 9
58. Nova slavističko – baltička edicija (*Studia slavica et baltica* 1 – Münster), Jezik, Zagreb, 29 (1981/1982), br. 5 (1982), str. 157 – 158.
59. Pogled u jezičnu svakodnevicu (Josip Pavičić, *Novogovor. Sociolingvistički ogledi iz svakodnevnog života*), Jezik, Zagreb, 30 (1982/1983), br. 4 (1983), str. 124 – 126.
60. Hrvatski za strance (Udžbenički komplet *Učimo hrvatski* V. Barac – Kostrenčić, M. Kovačiček, S. Lovasić, D. Vignjević), Jezik, Zagreb, 30 (1982/1983), br. 4 (1983), str. 126 – 128.
61. Tražeći govor izgubljenog jezika (Ivo Škarić, *U potrazi za izgubljenim govorom*), Oko, Zagreb, 11 (14 – 28. travnja 1983.), br. 289, str. 23.
62. Verbalna i neverbalna komunikacija (Nikola Rot, *Znakovi i značenja*), Oko, Zagreb, 11 (23. lipnja – 7. srpnja 1983.), br. 294, str. 21.
63. Poznati savjeti (Ivan Brabec, *Sto jezičnih savjeta*), Oko, Zagreb, 11 (15 – 29. rujna 1983.), br. 300, str. 21.
64. Tko je komu što? (Franjo Tanocki, *Rječnik rodbinskih naziva*), Oko, Zagreb, 12 (16. veljače – 1. ožujka 1984.), br. 311, str. 21.
65. Komunikacijska upotreba jezika (zbornik *Jezik u suvremenoj komunikaciji*), Oko, Zagreb, 12 (24. svibnja – 7. lipnja 1984.), br. 318, str. 20.
66. Kontekst kao kriterij (Josip Silić, *Od rečenice do teksta*), Vjesnik, Zagreb, 45 (9. studenoga 1984.), br. 13354, tjedni prilog Sedam dana, br. 341, str. 12.
67. Strukturalistički funkcionalizam Andréa Martineta (U povodu hrvatskoga prijevoda *Osnova opće lingvistike*), Zadarska revija, Zadar, 33 (1984), br. 3 – 4, str. 237 – 249.
68. Modalni glagoli (B. Đorđević, *Verbalphrase und Verbvalenz*), Jezik, Zagreb, 34 (1986/1987), br. 1(1986), str. 17 – 23.

69. Struktura i semantika pridjevskih sintagmi (T. N. Mološnaja, *Adjektivnye slovosocetanja v slavjanskih i balkanskih jazikah*), Jezik, Zagreb, 34 (1986/1987), br. 2 (1986), str. 40 – 43.
70. Teorija valentnosti i kontrastivna gramatika (*Kontrastive Grammatik Deutsch – Serbokroatisch*, ur. Ulrich Engel i Pavica Mrazović), Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb (1989), br. 24, str. 169 – 173.
71. Prinos poredbenoj leksikologiji (W. Birkenmeier, *Einführung in das Studium deutschen und russischen Wortschatzes*), Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb (1989), br. 24, str. 175 – 177.
72. Dva nova kroatistička portreta (Maria Rita Leto *Milan Rešetar*, Ivo Pranjković, *August Musić*), Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb (1991), br. 26, str. 299 – 308.
73. Jezici u kontaktu i jezično posuđivanje. Uz dvije knjige Rudolfa Filipovića (*Anglizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo – razvoj – značenje; Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*), Encyklopedia moderna, Zagreb, 13 (1992), br. 2 (38), str. 351 – 355.
74. Metaleksikografija kao leksikografska teorija i kao kritika leksikografske prakse (L. Zgusta i sur.: *Priručnik leksikografije*; V. Bockholt, *Sprachmaterialkonzeptionen und ihre Realisierung in der kroatischen und serbischen Lexikographie*), Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb (1992), br. 27, str. 239 – 246.
75. Metode i problemi teorije valentnosti (K. M. Welke, *Einführung in die Valenz- und Kasus-theorie*), Contrastive analysis of English and Croatian, vol. IV, Zagreb, Institut za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, 1993., str. 113 – 119.
76. Pregršt novosti iz jezične kroatistike (Devet prikaza: Nyomarkay, Istvan, *Ungarische Vorbilder der kroatischen Spracherneuerung*; Bratanić, Maja, *Rječnik i kultura*; Šamija I. B., *Razlikovnica hrvatskoga i srpskoga jezika*; Linke, G., *Mali jezični priručnik*; Pavuna, S., *Razlikovni rječnik. Govorimo li ispravno hrvatski ?*; Turk, M., *Fonologija hrvatskoga jezika (raspodjela fonema)*; Kušar, M., *Narodno blago* (pretisak); grupa autora, *Portreti hrvatskih jezikoslovaca*; Vidović, Radovan, *Jadranske leksičke studije*), Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb (1993 – 1994.), br. 28 - 29, str. 123 – 138.

77. Kapitalno djelo hrvatske leksikografije (Dragutin Parčić, *Hrvatsko – talijanski rječnik*, pretisak), Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb (1998), br. 32, str. 227 – 228.
78. Jezične dvojbe i razdvojbe (Branka Tafra, *Jezikoslovna razdvojba*), Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb (1998), br. 32, str. 229 – 230.
79. Povijesni rječnik gradišćanskohrvatskoga (Prikaz rječnika Istvána Nyomárkaya) Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb (1998), br. 32, str. 231 – 232.
80. O dijalektološkim i povijesnojezičnim pitanjima (Josip Lisac, *Hrvatski dijalekti i jezična povijest*), Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb (1998), br. 32, str. 233 – 234.
81. Kako (p)opisati nove riječi (D. Brozović – Rončević, A. Gluhak, V. Muhvić- Dimanovski, L. i B. Sočanac, *Rječnik novih riječi. Mali vodič kroz nove riječi i pojmove*), Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb (1998), br. 32, str. 235 – 236.
82. Croatica Poloniae. Dobrodošla i korisna leksikografska djela poljskih kroatista (Joanna Rapacka, *Leksykon tradycji chorwackich*; Agnieszka Spagińska – Pruszek, *Sytuacja językowa w bylejš Jugosławii*; Emil Tokarz, *Pulapki leksykalne – słownik aproksymatów polsko – chorwackich*), Vijenac, Zagreb, 7 (28. siječnja 1999.), br. 128, str.8.
83. Milo moje, Strizivojna to je (Prikaz zbornika *Strizivojna*), Vijenac, Zagreb, 7 (7. listopada 1999), br. 146, str. 15 - 16.
84. Dvostruko uspješan izbor (Ivo Pranjković, *Hrvatski jezik i franjevci Bosne Srebrene*), Vijenac, Zagreb, 8 (7. rujna 2000.), br. 170, str. 12.
85. O kulturi i normiranju europskih jezika (*Sprachkulturen in Europa . Ein internationales Handbuch*, ur. Nina Janich i Albrecht Greule), Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb (2002), br. 28, str. 408 – 412.
86. Zanimljiv i koristan prinos jezikoslovnoj kroatistici (Stjepko Težak, *Jezični prijelomi i mijene u hrvatskoj umjetnosti riječi*), Školske novine, Zagreb, 53 (12. studenoga 2002.), br. 36, (2444), str. 7.
87. Nova jezična iznenađenja (Stjepan Krasić, *Pape i hrvatski književni jezik u XVII. stoljeću*), Fokus, Zagreb, 5 (14. svibnja 2004.), br. 209, str. 15 – 17.

88. Bogatstvo hrvatske pisane baštine (Josip Bratulić, Stjepan Damjanović, *Hrvatska pisana kultura. Prvi svezak: VIII- XVII. stoljeće*), Hrvatsko slovo, Zagreb, 11 (7. listopada 2005.), br. 546, str. 14.
89. Činjenicama protiv stereotipa o tamnom vilajetu (Ivo Pranjković – priredio, *Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine od XIV. do sredine XVIII. stoljeća*), Hrvatsko slovo, Zagreb, 12 (6. siječnja 2006.), br. 559, str. 26.
90. Ignoriranje temeljne faktografije (prvi dio prikaza knjige Roberta D. Greenberga *Jezik i identitet na Balkanu*), Hrvatsko slovo, Zagreb, 12 (13. siječnja 2006.), br. 560, str. 2 - 3.
91. Jedinstvenog jezika nije ni bilo, ali se raspao (drugi dio prikaza knjige Roberta D. Greenberga *Jezik i identitet na Balkanu*), Hrvatsko slovo, Zagreb, 12 (20. siječnja 2006.), br. 561, str. 2 - 3.
92. Ej, Hrvati, na sjeveru Bačke (Ante Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*), Hrvatsko slovo, Zagreb, 12 (5. svibnja 2006.), br. 576, str. 12 - 13. Tekst prenesen i u Klasje naših ravni, Subotica, 11 (2006), br. 3 - 4, str. 41 - 43.
93. Bagdasarov ide dalje (A. R. Bagdasarov, *Horvatskyj jazyk – Hrvatski jezik*), Hrvatsko slovo, Zagreb, 13 (5. siječnja 2007.), br. 611, str. 14.
94. Prisika z dragoga kamena (Bernadett Zadrovich, *Govor Prisike*), Hrvatsko slovo, Zagreb, 13 (12. siječnja 2007), br. 612, str. 6.
95. Blago bunjevačkih Hrvata (Ante Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*), Glas Koncila, Zagreb, 46 (14. siječnja 2007.), br.2 (1699), str. 30.
96. Slavoniji s ljubavlju (Stjepan Damjanović, *Slavonske teme*), Hrvatsko slovo, Zagreb, 13 (19. siječnja 2007.), br. 613, str. 8.
97. Za zemlju vezani, Bogu zahvalni (Lazo Vojnić Hajduk, *Dr. Andrije Kopilovića i Alojzija Stantića Dužijanca*, Hrvatsko slovo, Zagreb, 13 (2. veljače 2007.), br. 615, str.4.
98. Šokčevićev smiren pogled na zajedničku povijest (Dinko Šokčević, *Hrvati u očima Mađara, Mađari u očima Hrvata*), Hrvatsko slovo, Zagreb, 13 (2. ožujka 2007.), br. 619, str. 8.
99. *Donjosutlanski govori i običaji. Zbornik kajkavske ikavice*. Priredile Natalija Dujaković, Jasna Horvat, Božica Jakolić i Vjera Šuput. Školska knjiga: Zagreb, 2007. [recenzija rukopisa] str. 10-11.

100. Čakavština kao vrelo i potvrda hrvatske jezične starine. (Wiesław Boryś *Čakavske leksičke studije*). Hrvatsko slovo, Zagreb, 14 (25. srpnja 2008.), br. 692, str. 9.
101. Osobnica vinkovačkoga kraja. (Prikaz djela *Vinkovački leksikon* Tome Šalića), Hrvatsko slovo, god. XIV., br. 696 (Zagreb, 22. kolovoza 2008.), str. 9.
102. Prinosi poznavanju standardizacije makedonskoga jezika. (Ljudmil Spasov, *Избрана поглавја од македонскиот писмен јазик*), Makedonski jezik, god. LVIII.-LIX. (2007. – 2008.), Skopje, 2008., str. 241.-244.
103. Slavonske jezikoslovne teme u opusu Stjepana Damjanovića. *Nova croatica*, god. VI. (2012.), br. 6, str. 59.-64.
104. O temeljima kuće hrvatskoga bitka (Radoslav Katičić, *Hrvatski jezik*), Školske novine Zagreb, god. LXIV., br. 24 (2889) (Zagreb, 25. lipnja 2013.), str. 35.
105. Kalkiranje kao plod unutarnjeg posuđivanja (Marija Turk, *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi*), Školske novine Zagreb, god. LXIV., br. 38 (3. prosinca 2013.), str. 27.
106. „Ponovljen *darak malahan* fra Matije Divkovića“ (Prikaz pretiska djela *Nauk krstjanski za narod slovinski* i *Sto čudesâ* fra Matije Divkovića), Školske novine, god. LXIV., br. 40, (Zagreb, 17. prosinca 2013.), str. 27.
107. Benešić ide dalje. (Prikaz 13. sveska *Rječnika hrvatskoga književnog jezika od preporoda do Ivana Gorana Kovačića* Julija Benešića), Školske novine, god. LXV., br. 7 (25. veljače 2014.), str. 27.
108. Prva ilirska slovnica. (Prikaz pretiska knjige *Osnove slovnice slavjanske narječja ilirskoga* Vjekoslava Babukića), Školske novine, god. LXV., br. 12 (Zagreb, 1. travnja 2014.), str. 27.
109. Od prvih početaka do (su)zavičajnika (Stjepan Damjanović, *Novi filološki prinosi*), Školske novine, god. LXV., br. 25 (2932), (Zagreb, 2. rujna 2014.), str. 27.
110. Preporodni prijevodi i njihovi predlošci (Helmut Keipert *Obzori preporoda*), *Vijenac*, XXIII., 563 (Zagreb, 1. listopada 2015.), 15.
111. Klaić ili rječnik (Prikaz 2. sv. 40. knjige *Rasprava Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlja*), *Vijenac*, XXIII., 565 (Zagreb, 29. listopada 2015.), 13.

112. Siguran most između dva jezika [Prikaz *Hrvatsko-makedonskoga rječnika* Dijane Vlatković i Borjane Prošev – Oliver), *Vijenac*, XXIII., 567 (Zagreb, 26. studenog 2015.), 13.
113. Šestosveščani objasnidbeni rječnik makedonskoga jezika (Recenzija djela *Толквен речник на македонски јазик*, I.-VI., Skopje, 2003.-2014.), *Македонски јазик*, LXVI. (2015.), 285-295.
114. O identitetu makedonskoga jezika [Recenzija djela Lidije Tanturovske *Za identitetot na makedonskiot jazik*]. *Rasprave. Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 41/2 (Zagreb, 2015.), 447-449.
115. Šestosveščani objasnidbeni rječnik makedonskoga standardnog jezika (Recenzija djela *Tolkoven rečnik na makedonski jazik*], *Rasprave. Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 41/2 (Zagreb, 2015.), 450-461.
116. Tu bumo navik ostali. Prikaz „Rječnika kajkavske donjosutlanske ikavice“. *Vijenac*, XXIV., 573 (Zagreb, 18. veljače 2016.), 11.
117. Riječ recenzenta. U: Živko Mandić: *Rječnik govora santovačkih Hrvata*. Pečuh: Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, 2016., 9-12.
118. O hrvatskome na njemačkom : Prikaz knjige Radoslava Katičića *Konturen und Zusammenhalt der kroatischen Sprache* (Školska knjiga: Zagreb, 2017.), *Vijenac*, XXVI., 634, (Zagreb, 21. lipnja 2018.), str. 13.

V. UDŽBENICI

1. *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika* (udžbenik za 4. razred gimnazije). Školska knjiga: Zagreb, 1995.
2. *Hrvatski jezik 4. Udžbenik za 4. razred gimnazije*. Dopunjeno i prerađeno izdanje. Školska knjiga: Zagreb, ²1998., ³2000., ⁴2002., ⁵2003., ⁶2004., ⁷2008.

VI. KNJIGE (priredio)

1. *Jezični purizam u NDH. Jezični savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik*. Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb, 1993.
2. Vatroslav Rožić: *Barbarizmi u hrvatskom jeziku*. Pergamena: Zagreb, 1998.
3. Matija Antun Relković: *Izbor iz djela*. Privlačica: Vinkovci, 1999.
4. Pavao Ritter Vitezović: *Izbor iz djela*. Privlačica: Vinkovci, 1999.
5. Ivan Broz: *Filološke sitnice i pabirci*. Pergamena: Zagreb, 2000.
6. *Jezikoslovne rasprave i članci*. „Stoljeća hrvatske književnosti“. Matica hrvatska: Zagreb, 2001. [Prikaz djelatnosti s izborom iz djela hrvatskih filologa i jezikoslovaca Franje Ivekovića, Ivan Broza, Tome Maretića, Vatroslava Rožića, Milana Rešetara, Antuna Radića, Nikole Andrića i Dragutina Boranića.]
7. Marijan Stojković: *Hrvatske jezične i pravopisne dvojbe*. Pergamena: Zagreb, 2005.
8. Adolf Bratoljub Klaić: *Bizovačko narječje*. Ogranak Matice hrvatske: Bizovac, 2007.
9. Antun Šimčik: *Jezične bilješke*. Nova stvarnost: Zagreb, 2015.
10. *Povijest hrvatskoga jezika*. 4. knjiga: *19. stoljeće* (suurednik). Croatica: Zagreb, 2015.
11. *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika. 1967. – 2017*. Matica hrvatska: Zagreb, 2017.

VII. ZBORNICI RADOVA (priredio)

1. *Hrvatski jezik u XX. stoljeću* (zbornik radova; s I. Pranjkovićem). Matica hrvatska: Zagreb, MMVI.
2. *Dani Julija Benešića II.* (zbornik radova; s M. Batorovićem). Muzej grada Iloka: Ilok, 2006.
3. *Vidjeti Ohrid – Да го видјеме Охрид* (zbornik radova; s B. Petrović). Hrvatska sveučilišna naklada – Hrvatsko filološko društvo: Zagreb, 2008.
4. *Donjosutlanski kajkavski ikavci* (zbornik radova). Općina Brdovec: Brdovec, 2008.
5. *Dani Julija Benešića III.* (zbornik radova; s M. Batorovićem). Muzej grada Iloka: Ilok, 2008.
6. *150. obljetnica uvođenja hrvatskoga jezika u službenu uporabu* (zbornik radova). Riječ – Privlačica: Vinkovci, 2013.
7. *Hrvatski jezik i pisana riječ u XVII. stoljeću* (zbornik radova). Riječ – Privlačica: Vinkovci, 2014.
8. *Hrvatski jezik i pisana riječ u XVII. i XVIII. stoljeću.* Privlačica: Vinkovci, 2015.
9. *Povijest hrvatskoga jezika: 4. knjiga: 19. stoljeće.* (s J. Liscem i I. Pranjkovićem; gl. urednik Ante Bičanić. Croatica: Zagreb, 2015.
10. *Povijest hrvatskoga jezika: 5. knjiga – 20. stoljeće – prvi dio* (s I. Pranjkovićem; gl. ur. Ante Bičanić). Croatica: Zagreb, 2018.

Napomena uz Bibliografiju

Bibliografiju znanstvenih i stručnih radova akademika Marka Samardžije izradio sam prema bibliografijama koje je on sam prilagao kod svojega izbora u Akademiju i prema bibliografiji u knjizi *Godine i plodine. Bibliografija prof. dr. sc. Marka Samardžije, 1971. – 2007.* (Zagreb, 2007) koju je sastavila Sanja Slukan. U popunjavanju *Bibliografije* pomogla mi je kći akademika Marka Samardžije prof. Martina Horvat kojoj zahvaljujem. Za sve

navedene odjeljke držim da su blizu potpunosti, osim odjeljka III (Stručni radovi). Izbor iz stručnih radova napravio je sam akademik Samardžija. Nedostaje još popis sitnijih radova (koji bi mogao imati dosta jedinica) i popis razgovora (intervjua). Da bi se ti popisi napravili, bit će potrebno učiniti dodatne napore.

Stjepan Damjanović

SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA

MARKO SAMARDŽIJA

1947. – 2019.

Nakladnik

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, 10000 Zagreb

Za nakladnika

Akademik Dario Vretenar, glavni tajnik

Grafička urednica

Nina Ivanović

Lektorica

Maja Silov Tovernić

Naklada

200 primjeraka

Tisak

Stega tisak

Zagreb, ožujak 2021.

ISBN 978-953-347-381-9

